

LAUREA

HAASTEENA YHTEISTYÖ VANKILAN JA SOSIAALITOIMEN VÄLILLÄ

- kun asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori

Korpelainen, Kristiina

LAUREA- AMMATTIKORKEAKOULU
Tikkurila

HAASTEENA YHTEISTYÖ VANKILAN JA SOSIAALITOIMEN VÄLILLÄ

- kun asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori -

Kristiina Korpelainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu 2009

Kristiina Korpelainen

Haasteena yhteistyö vankilan ja sosiaalitoimen välillä - kun asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori

Vuosi 2009

Sivumäärä 48

Tämän opinnäytetyön aiheena on vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö, kun yhteisenä asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori rikoksentekijä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaista tämä yhteistyö on ja miten sitä voitaisiin kehittää.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu yhteistyön erilaisista käsitteistä, vankeinhoidosta ja vankeuslaista sekä jälkihuollosta ja lastensuojelulaista. Työ on laadullinen tutkielma. Tutkimusaineisto muodostuu seitsemästä tutkimushaastattelusta. Neljä haastattelusta on sosiaalitoimen työntekijöitä ja kolme vankilan työntekijöitä. Haastattelumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua, ja aineisto on analysoitu sisällönanalyysillä.

Tutkielman tulosten mukaan yhteistyö on vähäistä. Yhteistyön kuitenkin koettiin olevan tarpeellista ja tärkeää muun muassa siksi, ettei nuoren jälkihuoltoa muuten voida toteuttaa vankeusaikana. Aineistosta nousi esiin yhteistyön tärkeys erityisesti nuoren tullessa vankilaan sekä nuoren vapautuessa vankilasta. Sosiaalitoimella on nuoresta paljon tietoa tämän tullessa vankilaan, ja vankilalla saattaa olla tärkeää tietoa nuoresta tämän vapautuessa vankilasta. Tuo tieto olisi tärkeää välittää yhteistyökumppanille. Yhteistyötä kaivataan jo siinä vaiheessa, kun tiedetään nuoren varmasti joutuvan vankilaan. Yhteistyö perustuu yhteisiin tavoitteisiin. Molempien organisaatioiden tavoite on nuorten uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja tätä kautta heidän integroitumisensa yhteiskuntaan. Yhteistyön haasteeksi nousi se, että organisaatiota, jonka kanssa tuota yhteistyötä olisi tehtävä, ei tunnettu riittävästi. Sosiaalitoimen työntekijät kokivat, etteivät he tiedä oikein mitään vankilan organisaatiosta ja toiminnasta. Yhteistyö vaatii molempien osapuolien halun ja motivaation, ja niitä löytyi haastatteluun osallistuneilta. Kehittämishaasteeksi vankilassa koettiin nimetty vastuuhenkilö ja oma osasto nuorille. Sosiaalitoimessa puolestaan kehittämishaasteeksi koettiin vankilan organisaatioon ja toimintoihin tutustuminen.

Asiasanat: yhteistyö, vankeinhoito, jälkihuolto

Kristiina Korpelainen

Co-operation as a challenge between a prison and social administration - when sharing a young offender in after-care as their client

Year 2009

Pages 48

The subject of this study was the co-operation between a prison and social administration when sharing a young offender in after-care as their client. The purpose of this study was to examine what kind of co-operation there exists between these two authorities concerning a young offender still in after-care and how it is possible to improve this co-operation.

The theoretical frame of reference included different concepts of co-operation, the concept of correctional treatment of inmates, the concept of the after-care of young offenders, the Finnish Imprisonment Law, and the Finnish Child Welfare Act. The target group of this qualitative study consisted of seven employees. Four of them worked within social administration and three of them in a prison. The research material of this study was based on their theme interviews and it was analysed by using content analysis.

According to the findings of the study, there is only little co-operation between a prison and social administration when a young offender is their common client. However, it is considered, by the both parties, that the co-operation is necessary and important, among other things, because otherwise it is not possible to implement the after-care of young offenders in a prison. Based on the results of this study, it can be stated that the co-operation is especially important when a young offender is going to prison and is being released from a prison: social administration has usually much information concerning a young offender going to prison and then again, a prison may have important information concerning a young offender being released from a prison. Thus, it would be important that this information is communicated mutually to both parties. The co-operation between a prison and social administration is required immediately when it is known for a fact that the young offender is going to prison.

The co-operation is based on common goals and the aim of these both organizations is to prevent recidivism of young offenders and thereby promote their integration in society. According to the findings of the study, it is a challenge concerning the co-operation that there is not much knowledge of the organization of the other party. Social workers within social administration see that they do not know practically anything about the organization and activities of a prison.

A precondition for co-operation is that both parties are willing and motivated to co-operate with each other and, according to the theme interviews conducted, this is the case with both parties. In a prison, it is considered that an important development challenge concerning young offenders and the co-operation is to get an appointed person in charge for young offenders and own sections for young offenders. Within social administration, an important development challenge concerning young offenders and the co-operation is to get to know the organization and activities of a prison.

Keywords: cooperate, correctional treatment of prisoners, after-care

SISÄLLYS:

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1	Yhteistyö	8
2.1.1	Moniammatillinen yhteistyö.....	9
2.1.2	Verkostotyö	10
2.2	Vankeinhoito	11
2.2.1	Vankeuslaki	13
2.2.2	Nuori vankeinhoidossa	13
2.3	Jälkihuolto	14
2.4	Vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö	16
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	18
3.1	Opinnäytetyön lähtökohdat ja aikataulu	18
3.2	Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	19
3.3	Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	19
3.4	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	20
3.5	Tutkimuskohteet ja teemahaastattelutilanteet.....	21
3.6	Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi	22
4	HAASTATTELUIJEN TULOKSET	26
4.1	Yhteistyön määrittely.....	26
4.2	Vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö	27
4.2.1	Kokemuksia yhteistyöstä.....	28
4.2.2	Yhteistyö käytännössä.....	32
4.3	Yhteistyön kehittämistarpeet	35
4.3.1	Kohti parempaa yhteistyötä arjessa	35
4.3.2	Tiedon lisääminen	38
5	POHDINTA.....	39
5.1	Tutkielman luotettavuudesta.....	39
5.2	Tulosten pohdinta	41
5.3	Pohdintaa opinnäytetyön tekemisestä	45
	LÄHTEET	46
	LIITE	48

JOHDANTO

Yhteiskuntamme nopea muutos sekä vankeinhoidon että sosiaalityön puolella haastaa yhteistyön muutokseen. Tämä edellyttää molempien organisaatioiden välisen yhteistyön hahmottamista, toistensa tuntemista, ammattien tuntemista sekä yhteistyön järjestämistä.

Komiteamietinnön mukaan päätavoitteena seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamisessa on uusintarikollisuuden ja siihen liittyvän syrjäytymisen vähentäminen. Lainrikkajien yhteiskuntaan sopeutumisen edellytysten parantaminen on monitahoinen ja vaikeasti hallittava tehtävä, joka edellyttää toimenpiteitä niin politiikka-, rakenne-, työkäytäntöjen- kuin asiakkaan omien toimien tasolla. (Komiteamietintö 2001, 6.)

Uusi vankeuslaki, joka astui voimaan 1.10.2006, oli suuri muutos moneen vuosikymmeneen vankeinhoidossa. Sen mukaan vankeinhoidon yhtenä tavoitteena on vangin kuntouttaminen rikoksettomaan elämään. Tämä on iso tavoite, jonka saavuttaminen onnistuu paremmin yhteistyössä muiden ulkopuolisten tahojen kanssa. Erityisesti vangin vapautuminen on suunniteltava vangin suostumuksella kaikkien tarvittavien yhteistyötahojen kanssa yhteistyössä kuten esimerkiksi vangin oman kunnan sosiaalitoimen kanssa. Lisää haastetta yhteistyölle tuo vuonna 2008 alkanut taloudellinen taantuma, jonka kunnallistalouksille aiheuttamat säästöpainheet selvästi lisäävät yhteistyön tarvetta eri toimijoiden kesken vankien asioissa.

Uuden lastensuojelulain, joka astui voimaan 1.1.2008, tavoitteena on siirtää lastensuojelutoimenpiteiden painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukemiseen ja avohuoltoon. Lain tarkoituksena on edistää muun muassa nuorten hyvinvointia. Lastensuojelu tulee käsittää laajasti lastensuojeluksi, joka on sosiaaliviranomaisten lisäksi muidenkin viranomaisten ja kaikkien kansalaisten asia. (Taskinen 2007, 7 - 10.)

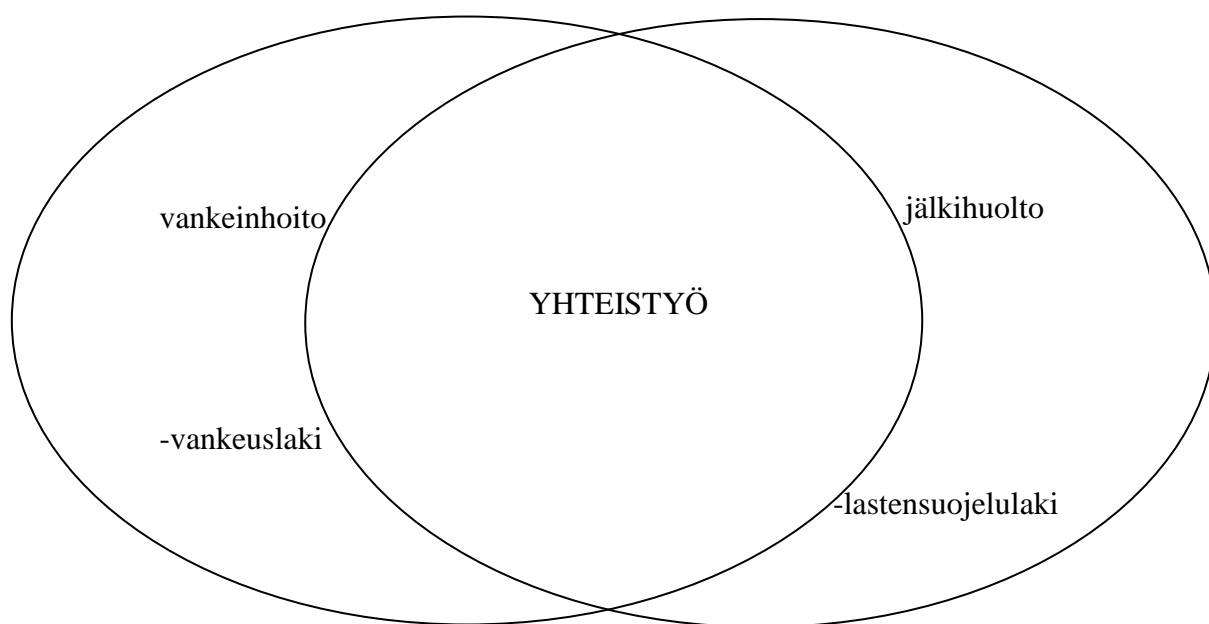
Oma työkokemukseni koostuu muun muassa vankeinhoidosta, jossa olen työskennellyt sekä päihdetyön- että sosiaalityön erityisohjaajana. Työskennellessäni vankilassa olin erityisesti kiinnostunut nuorista rikoksentehtäjästä, joita kohtasin työssäni. Pohdin usein, että työskentelemmekö me työntekijät näiden nuorten kanssa huomioiden heidän erityistarpeensa vai hukkuvatko he isoon vankijoukkoon ja että miten meidän tulisi heidän kanssaan toimia. Pohti-
maan minut sai erään vartijan toteamus: ”Mun osastosta on tullut nuoriso-osasto. Eräälle nuorelle vangille olen yrittänyt opettaa, että kengät otetaan pois ja peitto laitetaan päälle, kun mennään nukkuun”.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitukseni on tutkia suljetun vankilan ja sosiaaliaseman välistä yhteistyötä vankeusaikana, kun heidän yhteisenä asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori rikoksentehtäjä. Opinnäytetyön on tarkoitus olla tietynlainen alkukartoitus tutkimuskohteiden yhteistyön kehittämisessä. Teoreettisen viitekehyksen muodostavat yhteistyön, vankeinhoidon

ja jälkihuollon käsitteet sekä vankeuslaki ja lastensuojelulaki. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tiedonkeruumenetelmäksi olen valinnut teemahaastattelun. Haastattelujen tarkoituksena on tehdä näkyväksi työntekijöiden kokemuksia, joita tulen kuvaamaan aineistossani tuonnempana.

2 OPINNÄYTETYÖN TOOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tämän opinnäytetyön teoreettinen lähtökohta koostuu yhteistyön, vankeinhoidon ja jälkihuollon käsitteistä. (Kuvio 1.) Opinnäytetyössäni tutkin vankilan ja sosiaalitoimen välistä yhteistyötä, jota toteutetaan moniammatillisesti ja verkostoitumalla. Täten opinnäytetyössäni yhteistyön teoria keskittyy moniammatillisuuteen sekä verkostoyhteistyöhön. Viitekehys muodostuu sekä vankeus- että lastensuojelulaista, joilla on iso merkitys opinnäytetyön toimintaympäristöjen arkipäivässä.

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

2.1 Yhteistyö

Silvennoisen mukaan yhteistyö on aina vastavuoroinen prosessi, jossa kahdella tai useammalla osapuolella on mahdollisuus sekä antaa että saada jotakin hänelle tärkeää. Vastavuoroisuuteen liittyy molemminpuolinen luottamus tämän periaatteen toteutumiseen vuorovaikutussuhteissa. Henkilöiden välillä vallitsee eräänlainen kaksisuuntainen sitoumus. (Silvennoinen 1999, 41.)

Yhteistyön luominen saattaa olla monimutkaista ja vaikeaa. Se saattaa myös vaatia pitkäaikaista työtä ja monenlaisia ponnisteluja. (Silvennoinen 1999, 41.) Jotta yhteistyö toimii, niin se edellyttää toimijoilta valmiutta ponnistella yhteisten tavoitteiden eteen sekä tahtoa ra-

kentaa kumppanuutta. Tärkeää on, että toimijat kokevat yhteistyön kannattavana vaihtoehtona yksintoimimiselle. (Ruotsala & Saari 1999, 40.)

Tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan yhteistyöllä vankilan ja sosiaalitoimen välistä yhteistyötä. Sekä vankila että sosiaalitoimi ovat moniammatillisia työyhteisöjä ja niiden välistä yhteistyötä toteutetaan moniammatillisella työskentelyllä sekä verkostoitumalla.

2.1.1 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen työskentely tarkoittaa eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden välistä yhteistyötä sekä yhdessä työskentelyä (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 103). Isoherrasen mukaan moniammatillista yhteistyötä voidaan kuvata sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä eri asiantuntijoiden työskentelynä, jossa tavoitteena on huomioida asiakkaan kokonaisuus. Vuorovaikutusprosessissa rakennetaan tapauskohtainen yhteinen tavoite ja pyritään luomaan yhteinen käsitys tarvittavista toimenpiteistä tai ongelman ratkaisusta. Keskustelua käydään yhteisesti sovitulla foorumilla sekä yhteisesti sovitun toimintaperiaattein. Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu asiakaslähtöisyys, tiedon sekä eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö, rajojen ylitykset ja verkostojen huomioiminen. (Isoherranen 2005, 14.)

1990-luvun loppupuolella sosiaali- ja terveysalan työssä alettiin entistä enemmän puhua moniammatillisesta työstä, kun kunnissa alettiin yhdistää sosiaali- ja terveysalan palveluita. Tällä uudistuksella pyrittiin niin sanotun yhden luukun periaatteeseen eli asiakas saisi keskeiset palvelut fyysisesti samasta paikasta. (Mönkkönen 2007, 127.) Moniammatillisuuden tavoitteena on sekä asiakkaan kokonaisvaltainen tukeminen että työntekijöiden vastuun jakaminen ja sitä kautta työssä jaksamisen lisääminen (Vilen ym. 2008, 103).

Moniammatillinen kokonaisuus koostuu parhaimmillaan toisiaan täydentävistä osista. Ammatillaiset tietävät, keneen ovat yhteydessä, kun tarvitsevat täydentävää asiantuntemusta. Parhimmillaan se on epätietoisuutta vastuista, yrityksiä saada toiset tekemään osansa asiakkaan auttamiseksi ja loputtomia verkostokokouksia. (Seikkula & Arnkil 2005, 9.)

Moniammatillisessa työssä tarvitaan dialogista työtapaa sekä kykyä rakentaa eri toimijoiden ajatukset eräänlaiseksi yhteiseksi tarinaksi (Mönkkönen 2007, 126). Dialogin avulla rakennetaan yhteistä, jaettua ymmärrystä moniammatillisessa keskustelussa, joten se on oleellinen osa moniammatillista yhteistyötä. Dialogin tavoitteena on saavuttaa uusi yhteinen ymmärrys, jota ei voi kukaan yksin saavuttaa. Dialogissa tutkitaan yhdessä ilmiötä, jota tarkastellaan eri näkökulmista. Erilaisia käsityksiä pohditaan rinnakkain ja vaikka toisen näkökanta ei olisi mie-

leinen, niin silti ollaan valmiita kuuntelemaan ilman arvioivaa otetta ja vastaväitteitä. Dialogi vaatii kärsivällisyyttä ja oman näkökulman esittämistä avoimesti. Näin parhaimmillaan syntyy kokonaiskuva kartoitettavasta ilmiöstä, tapahtuu siirtyminen yksilöllisestä tiedosta yhteisölliseen tietoon ja rakentuu jaettu ymmärrys. (Isoherranen 2005, 25 - 26.)

2.1.2 Verkostotyö

Verkostotyö-nimikkeelle ei ole olemassa yhtä verkostotyön menetelmää eikä yhtä yhtenäistä ajattelutapaa. Yhdistelyä voidaan pitää yhtenä yhteisenä piirteenä, sillä verkostotyössä suuntaudutaan etsimään ja yhdistämään sosiaalisen verkoston voimavaroja. Verkostotyössä keskeisintä on ajattelutapa, jonka jälkeen tulee erilaiset menettelytavat ihmisten saamiseksi toistensa yhteyteen. Verkostotyötä voi tehdä monenlaisessa kokoonpanossa kuten esimerkiksi yksin, pienissä porukoissa tai isommalla joukolla. Ratkaisevaa siinä on se, mihin ollaan pyrkimässä ja mitä ollaan tekemässä. (Arnkil 2004, 214 - 217.)

Verkoston yhteistyö luodaan luottamuksen kautta, jonka rakentuminen on vähittäinen prosessi. Tiedon jakaminen ja yhteistyöhön käytettävien rakenteiden, roolien ja vastuualueiden täsmentäminen ovat ensimmäinen askel. Sitoutumisen kannalta on tärkeää, että se mitä panosta keneltäkin odotetaan, on selkeä ja yhteisesti sovittu. Vastavuoroisuus on keskeistä verkostoyhteistyön onnistumisen kannalta. Verkostomaisen toiminnan tärkeimpiä tunnusmerkkejä ovat luottamus, toisilta oppiminen, vastavuoroisuus sekä pitkäjänteisyys. (Ruotsala & Saari 1999, 41 - 42.)

Verkostoajattelun ydin ja haaste ovat eri ammattiauttajien kyvyissä tehdä yhteistyötä ja konkreettisissa mahdollisuuksissa tukea asiakkaan omatoimisuutta ja selviytymistä parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä ei ole itsestäänselvyys. Tieto ja vastuu asiakkaan kokonaistilanteesta häviävät monien eri toimijoiden verkostoon, jolloin perhe menettää luottamuksen ja uskon ammattiauttajien sitoutumiseen sekä kykyyn tukea ongelmien ratkaisussa. (Linnossuo 1996, 70.)

Verkostot saattavat muuttua, sillä myös ammattiauttajien työnjaot ja toimintatavat muuttuvat. Samaan aikaan yhteistyön tarve lisääntyy, jotta turvataan asiakkaiden kokonaistilanteen huomioiminen. Toisaalta etäisyyden pitäminen ammattilaisten ja maallikoiden välillä antaa asiantuntijajärjestelmälle työrauhan, toisaalta se vaikeuttaa maallikoiden voimavarojen hyödyntämistä pulmien ratkomisessa. Erityisen ajankohtaisia ovat rajanylitykset, kun erikoistunut ammatillinen järjestelmä kohtaa muuntuvat sosiaaliset verkostot. (Seikkula & Arnkil 2005, 9.) Verkostoyhteistyö, jonka avulla pyritään parantamaan nuorten vankien asemaa sosiaalipoliittisessa järjestelmässä, täydentää asiakaskeskeistä työtä (Granfelt 2008, 95).

Suurin osa verkostotyöstä tehdään ottamalla omassa toiminnassa huomioon, että asiakkaat sekä työntekijät eivät ole irrallisia toimijoita. Kuitenkin he elävät sekä toimivat erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Verkostotyötä voi tehdä myös yksin asiakkaan kanssa. Kun pohditaan keitä muita kuin asiakas-työntekijä-kaksikko asiassa on mukana, ovat ajatukset suuntautuneet verkostosuhteisiin. Kun taas pohditaan ihmisiä sosiaalisissa suhteissaan, saavat kysymykset ja keskustelun tapa uutta sävyä. Jos suuntaudutaan ottamaan yhteyttä toisiin osapuoliin, ollaan verkostotyössä pitkällä, vaikka verkostokokouksia ei järjestetäkään. Verkostokokouksia voidaan pitää verkostotyön erityistapauksina ja suurin osa verkostoihin suuntautuvasta työstä menee hyvin ilman kokouksia kuin niitä järjestäen. Verkostokokouksia tarvitaan sitten, kun on keskustellen sovittava asioista, erityisesti silloin, kun pitää kohdata kasvokkain keskinäisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Monenkeskinen ymmärrys muodostuu vuoropuhelun kautta osanottajien välille. (Seikkula & Arnkil 2005, 29 - 30.)

Ruotsalan & Saaren mukaan verkostoyhteistyöllä voidaan hakea esimerkiksi taloudellisia ja tuotannollisia hyötyjä, tiedon- ja kokemustenvaihtoon tai yhteistyökyvyn parantamiseen liittyviä etuja. Verkostoyhteistyön eräs ominaisuus on, että se ei aja yksittäisen toimijan etuja, vaan pyrkii tuomaan hyötyjä kaikille toimijoille. Verkostoyhteistyön edistymisen vaatii verkoston kehittäjältä järjestelmällistä suunnittelua ja kehittämismenetelmien hallintaa. Toiminnan kehittämisessä verkostolla on tärkeä rooli tiedon ja kokemusten jakamisen foorumina. Jokaisen verkostossa toimivan on annettava oma panoksensa tieto- ja kokemuspääoman kartuttamiseen, sillä tieto ja kokemukset eivät kerry sinne itsestään. Tiedonjakaminen edellyttää avointa ilmapiiriä verkostossa sekä luottamusta jäsenten välillä. Verkosto hyötyy ainoastaan tiedosta, joka on jaettu. (Ruotsala & Saari 1999, 39 - 43.)

Työntekijä voi olla verkostotyön kautta luomassa toimintaedellytyksiä yhdessä asiakkaan kanssa tehtäville suunnitelmille ja arjessa selviytymiselle. Paneutuvassa verkostotyössä työntekijä ei ole ainoastaan normien mukaan toimiva virkamies, vaan hän on myös asiakasta lähellä työskentelevä yhteistyökumppani ja tukija. (Rantanen 2009, 97.)

2.2 Vankeinhoito

Vankeinhoitolaitos muodostuu tällä hetkellä viidestä aluevankilasta sekä terveydenhuollon yksiköstä. Aluevankila panee täytäntöön tuomioistuimen määräämän vankeuden ja tutkintavankeuden. Aluevankilan muodostavat sijoittajayksikkö sekä vankilat. (Vankeuslaki 1 luku 4§.) Aluevankilat ovat Etelä-Suomen aluevankila, Itä-Suomen aluevankila, Kaakkois-Suomen aluevankila, Länsi-Suomen aluevankila ja Pohjois-Suomen aluevankila. Aluevankilat ovat itsenäisiä virastoja ja niiden keskusvirastona toimii Rikosseuraamusvirasto. (Mohell 2006, 30.) Vankeinhoitolaitoksen aluemuodostukseen on tulossa vuoden 2010 alusta muutoksia, sillä vankeinhoi-

tolaitos ja kriminaalihuoltolaitos yhdistyvät rikosseuraamuslaitokseksi. Tämän myötä alueiden määrä vähenee viidestä kolmeen.

Sijoittajayksikkö on vankien vankeusajan suunnitteluun, turvallisuustarpeiden ja toimintatarpeiden arviointiin sekä vankisijoitteluun keskittynyt ja vankeusprosessista vastaava aluevankilan yksikkö. Sijoittajayksikön vastuulla on vankien rangaistusajan suunnitelman laatiminen, suunnitelman toteuttamisen ohjaaminen ja seuranta sekä vankeusprosessin eteneminen kokonaisuudessaan. Sijoittajayksikön johtaja tekee muun muassa vankien sijoittelupäätökset ja siirtopäätökset. Hänellä on kokonaisvastuu vankeusprosessin toteutumisesta sekä itsenäinen asema ja päätösvalta suhteessa vankilan johtajiin. (Mohell 2006, 30.)

Vankilat vastaavat turvallisesta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta että tutkinta-vankeuden toimeenpanosta. Vankila vastaa siitä, että vankeusrangaistus pannaan täytäntöön huomioiden vangin rangaistusajan suunnitelma. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tarkoituksena on edistää vangin elämänhallintaa, valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä sijoittumista yhteiskuntaan. Rangaistusajan suunnitelma, joka mahdollistaa mielekkään rangaistusajan käytön, on yksi keino päästä tähän tavoitteeseen. Rangaistusajan suunnitelmaan kootaan keskeiset vankia koskevat tiedot, joita käytetään päätöksiä ja arvioita tehtäessä. (Mohell 2006, 30 - 66.)

Vangille täytyy laatia yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Tämä rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Ennen kuin vanki vapautuu, suunnitelmaa täydennetään hyvissä ajoin vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. Vapauttamissuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan vangin edellytykset selviytyä vapaudessa sekä hänen palvelujen tarpeensa. Rangaistusajan suunnitelman sisällössä sekä laajuudessa otetaan huomioon vangin rangaistusajan pituus, aiemmat vankeusrangaistukset, vangin työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja olosuhteistaan saadut tiedot. (Vankeuslaki 4 luku 6 §.)

Rangaistusajan suunnitelman pohjana toimii riski- ja tarvearvio, jolla kerätään tietoja etenkin rikollisuutta ylläpitävistä tekijöistä. Riski- ja tarvearvio valmistellaan yhdessä vangin kanssa. Arviossa selvitetään rikokseen johtaneita syitä, aikaisempaa rikollisuutta, vangin asumista, koulu- ja työtaustaa, taloudellista tilannetta, ihmissuhteita, elämäntapaa ja sosiaalisia siteitä, päihdyttävien aineiden käyttöä, psyykkistä tilaa, ajattelua ja asenteita. Näiden tietojen pohjalta arvioidaan vangin uusimisriskiä, vangin motivaatiota muutokseen ja toimintaohjeiden tarvetta. (Mohell 2006, 71.)

2.2.1 Vankeuslaki

Vankeuslain mukaan vankeus sisältää vapauden menetyksen tai sen rajoittamisen. Vankeuden täytäntöönpanon on tapahduttava siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankilan olot on järjestettävä mahdollisimman pitkälle siten, että ne vastaavat yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään sekä toimintakykyään on tuettava ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. (Vankeuslaki 1 luku 3 §)

Nuorille, jotka ovat tehneet rikoksensa alle 21-vuotiaina, on tuomittua vankeutta täytäntöönpanossa kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin (Vankeuslaki 1 luku 5 §). Vangin sijoittamisessa osastolle on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Ellei alle 18-vuotiaan vangin etu muuta vaadi, niin hänet on pidettävä erillään aikuisista vangeista. (Vankeuslaki 5 luku 1-2 §).

Vankia tulee tukea sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa (Vankeuslaki 10 luvun 6 §). Vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Tätä vangin sijoittumista yhteiskuntaan pyritään edistämään vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan; ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä; ja tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa. Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita toimintoja, jotka edistävät vangin valmiuksia. (Vankeuslaki 8 luku 1 §.)

2.2.2 Nuori vankeinhoidossa

Yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta eräs riskiryhmä on vangeista ensikertalaiset ja heistä taas erityisesti nuoret vangit. Uusintarikollisuuden ehkäisyn ja yhteiskuntaan sopeutumisen näkökulmasta erityistä huomiota tulisi kiinnittää nuoriin, joilla on toistuvia vankilatuomioita. Vajaa 10% nuorista tuomitaan neljä kertaa tai useammin ennen kuin he täyttävät 21-vuotta. Vuositasolla on kyse kaikkiaan noin 70 henkilöstä, joista pääsääntöisesti tulee yli kymmenen kertaisia uusijoita. (Komiteanmietintö 2001, 21 - 24.) Nuoren tuomitseminen ensimmäiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen ei ratkaise hänen ongelmiaan. Ensimmäisen vankeustuomion jälkeen rikosten tekemisen lopettaminen ja elämäntavan normalisointi yhteiskunnan

sääntöjen mukaiseksi on vaikeaa. Useimpien huono-osaistuminen on vahvistunut ja syventynyt jokaisen vankeustuomion jälkeen. (Kyngäs 2000, 240.)

Hypenin tutkimuksen mukaan vapautumishetkellä alle 18-vuotiaat ja alle 21-vuotiaat erottuvat omaksi korkeariskiseksi ryhmäkseen myös ensikertalaisten joukossa. Alle 21-vuotiaana vapautuneista palasi vankilaan viiden seurantavuoden aikana lähes 80% ja alle 18-vuotiaana vapautuneista yli 90%. Tutkimuksen mukaan iällä oli voimakkaampi omavaikutus uusimiseen kuin sukupuoliella, kuitenkin sillä ei ollut yhtä voimakas vaikutus kuin kertalaisuudella. (Hypen 2004, 41)

Vankilasta vapautuva nuori tarvitsee apua monissa asioissa ja tilanteen jäsentämisessä. Tästä johtuen voidaan perustellusti puhua vapautumiskriisistä, sillä entiset selviytymisstrategiat eivät ole tarkoituksenmukaisia. Kuitenkaan heillä ei ole vielä uusia selviytymisstrategioita tai ne ovat vasta rakentumassa. Välttämättömien käytännön asioiden järjestely korostuu heti vapautumisen jälkeisinä päivinä ja viikkoina. Esimerkiksi on asetettava asumaan, ilmoitettava virastoihin, avattava pankkitili, hankittava matkakortti ja opetettava käymään ruokaostoksilla. Asioita tehdään yhdessä asiakkaan kanssa hänen elämysympäristössään, jolloin konkreettisen toiminnan kautta voidaan merkitykselliset asiat jakaa. Samalla kyetään tukemaan rikostaustaisen asiakkaan yhteiskunnallisen osallisuuden vähittäistä vahvistumista ja vähennetään irrallisuuden, osattomuuden ja outouden kokemuksia. (Granfelt 2008, 62.)

2.3 Jälkihuolto

Laaksosen mukaan jälkihuollon tulisi muodostua lapsen tai nuoren yksilöllisten tarpeiden ja hänen elämäntilanteensa kautta kuitenkin siten, että tietyt perusasiat käytäisiin läpi jokaisen kohdalla. Jälkihuollossa on neljä osa-aluetta: suunnittelu, nuoren tukeminen, lähiverkoston tukeminen sekä arviointi. Nämä osa-alueet kulkevat koko ajan rinnakkain ja vuoropuhelussa toistensa kanssa. (Laaksonen 2004, 15.)

Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään silloin, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 12 luku 75 §.)

Kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Kun jälkihuolto päättyy, on sosiaalityöntekijän tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut sekä tukitoimet. (Lastensuojelulaki 12 luku 76 §)

Jälkihuoltosuunnitelmaa tehtäessä keskeistä on nuoren oma rooli tavoitteiden asettajana sekä toimijana. Käytännössä jälkihuoltosuunnitelma on huoltosuunnitelmaa konkretisoiva suunnitelma eli jälkihuoltoprosessin osien avaamista yksilöllisesti. Jälkihuoltosuunnitelma sovitaan ja kirjataan nuoren kanssa. Jälkihuoltosuunnitelmaan on hyvä kirjata tavoitteet ja se, kuka tekee mitään. (Laaksonen 2004, 15 - 19.)

Jälkihuollon suunnittelun yksi keskeisiä tehtäviä on tarjolla olevien palvelujen kartoittaminen nuoren kanssa kuten esimerkiksi opetus- ja nuorisotoimen, työvoimatoimiston sekä harrastustoiminnan palvelut. Nuoren ensisijainen tukija on hänen lähiverkostonsa, kuitenkin tarjolla olevilla palveluilla on myös tärkeä osuus kokonaiskuviosta. Sosiaalityöntekijä on kokonaisvastuussa jälkihuollon toteutumisesta, mutta itse tukipalvelun voi toki ostaa muualta. Esimerkiksi sijaishuollon työntekijöiden jälkihuolto olisi luonnollinen jatkumo, koska heillä on jo luottamussuhde nuoreen. Sosiaalityöntekijälle kuuluu muun muassa huolehtia nuoren perusturvasta, tukea nuorta hakemaan hänelle kuuluvia palveluita, tehdä jälkihuoltosuunnitelma kirjallisesti sekä tarkistaa se riittävän usein ja tiedostaa, että vastuuta nuoresta ei voi siirtää muualle. Sosiaalityöntekijän kuuluu myös huomioida erityistä tukea ja hoivaa tarvitsevat nuoret, joilla tarve henkilökohtaiseen apuun on muita nuoria suurempi jonkin diagnoosin vuoksi kuten esimerkiksi ADHD tai FAS. (Laaksonen 2004, 19 - 21.)

Jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukena. Jälkihuollon aikana pyritään lisäämään nuoren valmiuksia, itsenäistymistaitoja sekä koulutusmyönteisyyttä, joilla on suuri merkitys nuoren mahdollisuuksiin integroitua yhteiskuntaan. Suurin osa nuorista tarvitsee sijoituksen päätyttyä tuekseen tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta voi tarvittaessa pyytää apua. Lisäksi nuori tarvitsee vahvistusta tunteelle, että hänestä ja hänen verkostonsa hyvinvoinnista ollaan edelleenkin kiinnostuneita. (Taskinen 2007, 89.)

Jälkihuollon muotoja voivat olla oman työntekijän antaman neuvonta ja ohjaus sekä erilaiset psykososiaalisen tuen muodot kuten esimerkiksi tukihenkilö tai tukiperhe, verkostokartoitus ja vertaistukiryhmä. Nuorelle tulisi turvata mahdollisuus elämänkerralliseen työhön myönteisen identiteetin mahdollisuuksien vahvistamiseksi. Siihen tulisi kuulua keskusteluja muun muassa siitä, keihin nuori voi luottaa ja mihin hän tuntee kuuluvansa, keneltä voi pyytää apua tarvit-

taessa. Jälkihuolto voi sisältää esimerkiksi nuoren koulutuksen järjestämistä, oppisopimuksen tai työpaikan etsimistä, taloudellista tukea, tuettua asumista ja asunnon järjestämistä. (Tas-kinen 2007, 90.)

Nuoren asumisen järjestäminen on tärkeä osa jälkihuoltoa. Nuoren sijoittanut kunta on vel-vollinen järjestämään asunnon jälkihuollon ajaksi nuorelle. Asunnon rinnalle on hyvä järjestää nuoren tarvitsema tuki asumiseen. Tämä voi olla tukiasunnossa asumista, jossa nuorta tuetaan sosiaalityön menetelmin asumisen ja elämisen järjestämisessä. Tukena voi olla esimerkiksi asumisohjaaja, joka tapaa nuorta säännöllisesti. Myös toimeentulotuki on yleinen jälkihuollon tukimuoto ja sitä voidaan myöntää esimerkiksi koulutukseen, harrastuksiin ja terapiaan. Jäl-kihuoltoon oikeutettujen kohdalla taloudellisen tuen tulee olla riittävä eli heidän kohdalla toimeentulotuki ei ole sidottu normeihin. (Laaksonen 2004, 32 - 41.)

Jos lapsella tai nuorella ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista tuloja, korvauk-sia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Toimielimel-lä, joka vastaa sosiaalihuollosta, on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankoh-dasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai tur-vaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään, kun hän täyttää 21 vuotta. (Lastensuoje-lulaki 12 luku 77 §)

Nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on Rädyn mukaan tarvittaessa laadittava yhdes-sä nuoren kanssa suunnitelma jälkihuollon päättyessä. Suunnitelmaan tulisi kirjata ne palvelut ja tukitoimet, joihin nuori voi turvautua ja joita nuori voi hakea jälkihuollon päätyttyä. Näitä voivat olla mitkä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja tukitoimet sekä yleiset sosiaaliturva- ja opintososiaaliset etuudet. Kun nuoren itsenäistymisvaihe on vielä kesken, korostuu suunnitelman laatimisen merkitys erityisesti. (Räty 2007, 400.)

2.4 Vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö

Kunnissa on tullut vankeja tai vankilasta vapautuneiden asioita esille vain kuukausittain tai jopa harvemmin. Lisäksi niistä on tehty yhteistyötä vankilan kanssa yhtä harvoin. Eniten yh-teistyötä on tehty vankilan kanssa asuntoasioiden ja toimeentulotukiasioden osalta. Kunnan sosiaalityöntekijän ja vankilan sosiaalityöntekijän välinen yhteydenpito oli yleistä erityisesti puhelimitse. Kunnan työntekijöiden käynnit vankilassa ja verkostopalaverit ovat olleet harvi-naisia. Kyselyn tulosten perusteella pidettiin tärkeänä, että yhteistyössä suunniteltaisiin,

miten vangin koko sosiaalista tilannetta voitaisiin kehittää sekä vankilassaoloaikana että erityisesti ajatellen vapautumista. (Karsikas 2000, 3 - 7.)

Vapauteen valmennus ja suunnitelmallinen vapautuminen edellyttävät vangin tukena olevaa työntekijää tai sosiaalityöntekijää, jolla on mahdollisuus osallistua vapautumisjärjestelyihin ja auttaa vankia hankkimaan ammatillinen tukihenkilö jo vankeusaikana (Granfelt 2008, 97). Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus edesauttaa asiakaan hyvinvointia, kuitenkin asiakkaalla on puolestaan oikeus tehdä omat päätöksensä ja valintansa (Banks 2006, 13).

Sosiaalityö on kehittämistoimintaa, jota ei ole tarkoitettu ainoastaan kohtaamaan välitöntä tukea vaativien tarpeita, vaan myös tekemään sosiaalinen tilanne, perheet ja yhteisöt, joissa asumme luotettavimmiksi. Sosiaalityöntekijöiden ja heidän johtajiensa pitäisi työskennellä tiimityössä muun muassa palveluidenkäyttäjien ja muiden organisaatioiden henkilöstön kanssa saavuttaakseen luotettavimpia yhteisöjä. Elleivät ihmiset työskentele yhdessä, toisen organisaation toiminta tuottaa toisen organisaation luokse ohjattuja henkilöitä ja sosiaaliset ongelmat säilyvät pikemminkin kuin niitä ratkaistaan. (Smale, Tuson, Statham 2000, xiv.)

Williams on todennut, että vankien kanssa tehtävää sosiaalityötä on toistuvasti vuosien ajan kuvattu sosiaalipalveluiden ”tuhkimoksi” eli sitä ei ole hänen mukaansa arvostettu, eikä sitä ole pidetty erityisen tärkeänä. Siitä, että vankeus ei katkaise huolenpitoa, on tulossa tärkeämpi asia Englannissa kunnan sosiaalityöntekijöille erityisesti aikoina, jolloin vankeutta käytetään lisääntyvästi mieluummin kuin yhdyskuntaseuraamusta. Lisääntyneet työmäärät ja heikenevät resurssit kunnallisessa sosiaalityössä todennäköisesti johtavat siihen, että vankien asioissa yhteistyö toisten ammattilaisten kanssa lisääntyy. (Williams 1996, 167.)

Sekä kunnan että vankilan edustajat kokivat tiedonkulussa puutteita. Kunnassa koettiin ongelmallisena se, että vankilaan joutuneet saattavat ”hävitä” sosiaalitoimen asiakkuudesta ja ilmestyä yhtäkkiä takaisin ilman, että kunnassa on tietoa vankilaan joutumisesta. Vankiloissa puolestaan koettiin ongelmallisena se, että yksittäisestä asiakkaasta ja hänen olosuhteistaan yhteiskunnassa ei saada riittävästi tietoa. (Karsikas 2000, 9.)

Karsikkaan kyselyssä kunnan edustajien ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi olivat tiiviimpi, avoimempi ja joustavampi tietojen vaihto. Vankilalle tulisi antaa tiedoksi, mitä sosiaalitoimi on tehnyt vangin kanssa ja vastaavasti kunnalle tulisi antaa tiedoksi, miten vankilassaolo on sujunut kokonaisuudessaan. Vankilan tulisi olla aloitteellinen yhteydenpidossa, koska vankilalla on tieto henkilön vankilaan joutumisesta. Yhteistyön tulisi alkaa ennen vapautumista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa suunnitelmallisesti. Yhteistyötä tarvittaisiin erityisesti hoitosuunnitelman teossa. Tärkeänä pidettiin perehtymistä toisen osapuolen työhön, yhteisiä kokoontumisia, koulutustilaisuuksia ja tutustumiskäyntiä vankilaan. (Karsikas 2000, 10.)

Vankilan edustajien ehdotuksina yhteistyön kehittämiseksi olivat seuraavanlaisia. Vankiloiden ja kuntien välille tulisi saada yhteiset toimintatavat eli siitä miten ja millä edellytyksillä työtä tehdään. Tarkoituksenmukaisena pidettiin yhteistyöverkoston luomista kuntiin. Vankilan tulisi tiedottaa siitä, mitä se kustantaa ja mitä se järjestää. Asiakastasolla tiedonkulku on tärkeää tulotilanteessa ja vapautumistilanteessa. Vankilan ja kunnan tulisi tehdä yhdessä suunnitelma sekä sopia siitä, mitä vankila-aikana ja vapautumisen yhteydessä sekä sen jälkeen tehdään esimerkiksi vangin päihdekuntoutuksen osalta. Verkostotyö olisi menetelmänä hyvä ja palaverit voitaisiin järjestää esimerkiksi vankilassa. Kuitenkin tärkeää on ottaa huomioon vangin kokonaistilanne sekä menetellä asiakaslähtöisesti. (Karsikas 2000, 10.)

Kuntoutusjatkumon, joka alkaa vankilassa ja jatkuu vapautumisen jälkeen, toteutuminen vaatii vankilan aloitteellisuutta yhteistyön tekemisessä siviilin kanssa. Näiden kuntoutumisjatkumoiden rakentaminen edellyttää vankilan avautumista yhteiskuntaan. Vankeinhoidon kuntoutustoiminnan laaja kehittäminen edellyttää muutosta myös vankilan organisaatiokulttuurissa. (Rantanen 2009, 96.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa tarkoitukseni on kuvata opinnäytetyöni toteutumisen eri vaiheet siten, että ne tulisivat mahdollisimman näkyviksi kaikille. Ensin kerron niistä lähtökodista, joista opinnäytetyö sai alkunsa. Seuraavaksi tuon esille tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Lisäksi kerron valitsemastani tutkimusmenetelmästä, aineistonkeruumenetelmästä sekä aineiston keruusta ja sen käsittelystä.

3.1 Opinnäytetyön lähtökohdat ja aikataulu

Loppukesästä 2008 kyselin vankilasta, jossa silloin työskentelin, aihetta opinnäytetyölleni. Vastaukseksi vankilasta sain kuntayhteistyön. Aihe on hyvin ajankohtainen uuden vankeuslain, joka astui voimaan 1.10.2006, myötä. Tämän lain mukaan vankeinhoidon yksi tavoite on uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja tämän saavuttamiseksi vankilan tulee tehdä yhteistyötä siviilissä olevien eri tahojen kanssa. Erityisesti vapautumisvaiheen valmistelu saattaa edellyttää yhteistyötä muun muassa vangin oman kunnan sosiaalitoimen kanssa. Vankila on yksi osa yhteiskuntaa. Vanki tulee vankilaan siviilistä, jonne hän myös aikoinaan vapautuu.

Halusin yhdistää kuntayhteistyöhön oman kiinnostukseni eli nuoret vangit. Jälkihuollossa olevat nuoret ovat varmasti sosiaalitoimen asiakkaita toisin kuin muut nuoret, joilla ei välttä-

mättä ole asiakkuutta sosiaalitoimeen. Täten opinnäytetyöni aiheeksi muodostui yhteistyö vankilan ja sosiaalitoimen välillä, kun asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori. Tutkin aihetta työntekijöiden näkökulmasta.

Syksyn 2008 aikana tutustuin aiheeseen liittyvään teorian tietoon ja tutkimuksiin. Tein tutkimussuunnitelman, jonka esitin joulukuussa seminaarissa. Tarkoitukseni oli alkuvuodesta 2009 tehdä haastattelut ja keväällä analysoida ne sekä kirjoittaa opinnäytetyö. Vaihdoin yllättäen työpaikkaa maaliskuun 2009 alusta ja tämä muutti aikatauluni. Toteutin haastattelut helmimaaliskuussa ja litteroin ne keväällä 2009, kuten olin alun perin suunnitellutkin. Opinnäytetyön kirjoittamisen sain aloitettua vasta kesällä 2009.

Alkuvuodesta 2009 opinnäytetyöhöni liittyen vankila kutsui sosiaaliaseman henkilökunnan vierailulle vankilaan. Vierailun tarkoituksena oli esitellä vankilaa ja sen toimintaa sosiaaliaseman henkilökunnalle ja keskustella yhteistyökuvioista.

3.2 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa sekä tehdä näkyväksi vankilan ja sosiaalitoimen välistä yhteistyötä työntekijöiden näkökulmasta, kun yhteisenä asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori rikoksentekijä. Tarkoituksena on lisäksi kartoittaa yhteistyön kehittämistarpeita ja tehdä ne myös näkyväksi. Opinnäytetyön tavoitteena on olla alkukartoitus yhteistyön kehittämisestä siten, että se tekee näkyväksi työntekijöiden omia käsityksiä yhteistyön kehittämisestä.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaista on yhteistyö vankilan ja sosiaaliaseman välillä kun yhteisenä asiakkaana on jälkihuollossa oleva nuori rikoksentekijä?
2. Miten tätä yhteistyötä voitaisiin kehittää?

3.3 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Koska opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia millaista yhteistyö on eli miten työntekijät toimivat todellisessa työelämässä yhteistyössä keskenään sekä tehdä tämä yhteistyötyö näkyväksi, käytin opinnäytetyössä kvalitatiivista eli laadullista menetelmää. Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran mukaan laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa on otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin. Tapahtumat muovaavat toinen

toistaan samanaikaisesti, jolloin on mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Siinä pyritään ennemminkin löytämään tai paljastamaan tosiasioita kuin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Laadullisessa tutkimuksessa tyypillistä on se, että suositaan ihmistä tiedon keruun välineenä. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon, koska ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.) Tässä opinnäytetyössäni käytän sekä vankilan että sosiaalitoimen työntekijöitä tiedon keruun välineenä haastattelemalla heitä. Olen valinnut kohdejoukon siten, että heillä olisi tutkittavasta asiasta jotakin tietoa, ja siten myös siitä jotakin annettavaa.

Laadullisia menetelmiä on pidettävä työkaluina, kun kysymys on empiirisen ilmiön tutkimisesta. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein pieneen määrään tapauksia, jotka pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. (Eskola & Suoranta 1999, 14 - 19.) Tutkimuksen ajatellaan olevan subjektiivista laadullisessa tutkimuksessa. Subjektiivisuudella tarkoitetaan tutkimuksessa tehtyjä valintoja, johtopäätöksiä sekä tulkintaa, johon vaikuttavat tutkijan oma halu, ihanne, uskomus, arvo ja käsitys. (Vilkkä 2005, 50 - 51.)

3.4 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää työntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä yhteistyöstä ja sen kehittamisestä. Aineisto oli tarkoitus kerätä työntekijöiden näkökulmasta ja siten saada tutkittavasta asiasta mahdollisimman laaja kuva. Hirsjärven & Hurmeen mukaan haastattelu valitaan usein siksi, että halutaan korostaa ihmistä tutkimustilanteessa subjektina ja hänelle halutaan antaa mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelu valitaan usein myös siksi, että kysymyksessä on vähän kartoitettu alue, haastateltavan puhe halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin, halutaan selventää vastauksia ja halutaan tarvittaessa syventää saatavia tietoja esimerkiksi esittämällä lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille samat. Siinä on oleellista se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Tässä etuna on se, että tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä ja että merki-

tykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä tutkimushaastattelua toteuttaessa. Tavoitteena on, että vastaaja voi antaa oman kuvauksensa kaikista teema-alueista. Teemahaastattelussa haastattelijan tehtävä on huolehtia, että haastateltava pysyy asetetuissa teemoissa. (Vilka 2005, 101 - 103.)

Haastattelun etu on ensisijaisesti joustavuus. Haastattelija voi toistaa kysymyksen, esittää kysymykset haluamassaan järjestyksessä, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Tärkeintä haastattelussa on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tämän saavuttamiseksi on perusteltua antaa haastattelukysymykset tai haastatteluaiheet haastateltaville tutustuttavaksi hyvissä ajoin ennen haastattelua. Haastattelun etu on lisäksi siinä, että siihen voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 73 - 74.)

3.5 Tutkimuskohteet ja teemahaastattelutilanteet

Tutkimuskohteeksi tässä opinnäytetyössä valitsin suljetun miesvankilan, jossa itse olen aiemmin työskennellyt. Valitsin tämän vankilan, koska tiesin vankilassa olevan sekä olleen muutamia jälkihuollossa olevia nuoria vankeja. Tässä vankilassa työskentelee valvontahenkilökunnan lisäksi laaja joukko muitakin työntekijöitä kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaalityön erityisohjaaja, päihdetyön erityisohjaaja, opinto-ohjaaja, psykologi, pastori ja liikunnanohjaaja.

Toisen tutkimuskohteen valitsin kaupungista, jonne tutkimuskohteeksi valinneeni vankilan vangeista suurin osa vapautuu. Tästä kaupungista valitsin tutkimuskohteeksi sosiaaliaseman, joka vastaa huostaanotettujen lasten asioista sekä sijoitettujen nuorten jälkihuollosta. Sosiaaliasemalla työskentelee johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijöitä sekä jälkihuollon ohjaaja. Olen itsekin tehnyt yhteistyötä tämän sosiaaliaseman kanssa jälkihuollossa olevien nuorten asioissa ollessani vankilassa töissä, joten tiesin heillä olevan tällaisesta yhteistyöstä kokemusta.

Keräsin aineiston tekemällä nauhoitetun teemahaastattelun neljälle sosiaaliaseman työntekijälle sekä kolmelle vankilan työntekijälle. Nämä haastatteluun osallistujat määrittyivät siten, että sosiaaliasemalta ehdotettiin neljän työntekijän osallistumista. He olivat keskenään sopineet asiasta palaverissaan. Haastatteluun osallistuisi heiltä työntekijät, joiden jälkihuoltoasiakkaita oli tai oli ollut vankilassa. Tasapuolisuuden vuoksi tavoitteeni oli saada myös vankilasta osallistumaan haastatteluun neljä työntekijää, jotka todennäköisesti tekevät tai ovat tehneet yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa tai ovat vastuussa näistä toiminnoista. Tämä tavoi-

te jäi yhtä vaille, sillä vankilan kiireisen työtahdin johdosta sain kahdelta kielteisen vastauksen haastatteluun osallistumiselle ja yksi ei ehtinyt vastata lainkaan kyselyyni halukkuudestaan osallistua.

Hyvissä ajoin ennen haastattelua olin lähettänyt jokaiselle haastateltavalle sähköpostitse tutkimussuunnitelman sekä teemahaastattelurungon (Liite 1) etukäteen tutustuttavaksi. Osa oli ehtinyt tutustua niihin, kuitenkin suurin osa ei ollut ehtinyt tutustua. Aluksi, ennen kuin aloin nauhoittamaan haastattelua, kerroin haastattelusta haastateltaville. Lisäksi he saivat esittää kysymyksiä, jos halusivat ja minä vastasin niihin.

Haastattelut toteutin tutkimukseen osallistuvien haastateltavien omalla työpaikalla muiden paitsi yhden haastateltava kohdalla. Tämän haastattelun toteutin minun työpaikallani. Haastateltavat saivat itse valita haastattelupaikan. Haastattelut kestivät keskimäärin 27 minuuttia siten, että lyhyin haastattelu kesti 15 minuuttia ja pisin haastattelu kesti 38 minuuttia.

Esitin etukäteen teema-alueittain laatimiani kysymyksiä, joita tarvittaessa sopeutin haastattelutilanteen mukaan. Osa haastateltavista eteni loogisesti seuraavaan teemaan, jolloin saatoin haastattelijana myös jatkaa eteenpäin. Toiset haastateltavat miettivät pitempään vastauksiaan, kun toiset taas vastasivat hyvinkin nopeasti. Osa haastateltavista pyysi minua tarkentamaan joitakin kysymyksiäni kuten esimerkiksi yhteistyön määrittelyssä heistä joku kysyi ”tarkoitatko että määrittelen vankilan ja sosiaalityön yhteistyön”. Tässä hain vastausta heidän käsityksestään mitä yhteistyö on yleisesti. Omasta puolestani esitin myös tarkentavia kysymyksiä sopivissa kohdissa. Esimerkiksi haastateltava kertoi tehneensä yhteistyötä puhelimitse, johon minä esitin tarkentavan kysymyksen ”millaista yhteistyötä sinä olet tehnyt puhelimitse”.

3.6 Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi

Kun olin saanut haastattelut tehtyä, tarkoitukseni oli jatkaa niiden käsittelyä litteroimalla haastattelut. Aluksi pohdin ja ihmettelin miten litterointi tulisi tehdä, sillä en ollut sitä aiemmin tehnyt. Sanasta sanaan puhtaaksikirjoitus eli litterointi voidaan tehdä joko koko haastatteludialogista tai valikoiden kuten esimerkiksi vain teema-alueista tai vain haastateltavan puheesta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138). Litteroinnin tarkkuuteen liittyvä vaatimus riippuu paljon siitä, mitä tutkimuksella tavoitellaan ja mitä muita lähestymistapoja tutkimisessa käytetään (Vilka 2005, 115).

Tein litteroinnin siten, että kuuntelin haastattelua aina lyhyen pätkän kerrallaan ja laitoin nauhurin paussille. Sitten kirjoitin mitä muistin melko sanatarkasti, sillä jätin pois joitakin

huokauksia, taukoja ja toistettuja sanoja. Tein näin haastattelun loppuun asti. Sen jälkeen toistin tämän niin monta kertaa, että lopulta pystyin vain seuraamaan kirjoittamaani tekstiä kuunnellessani nauhaa. Litteroitua tekstiä haastatteluista tuli yhteensä 38 sivua.

Aineistoa täytyy lukea ennen kuin sitä analysoidaan. Siitä, kuinka hyvin aineisto on tullut tutuksi, riippuu se, kuinka hyvin aineistoa voidaan analysoida. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143.) Täten luin litteroidun tekstin ensin läpi useaan kertaan, jotta se tulisi mahdollisimman tutuksi minulle. Lukiessani tekstiä mieleeni juolahti erilaisia alustavia käsityksiä ja teemoja tutkimuskysymyksiin liittyen.

Kun teksti tuntui tutulta, jatkoin aineiston käsittelyä sisällönanalyysin avulla, jonka olin valinnut analyysimenetelmäksi. Tutkimuksen keskeinen asia on kerätyn aineiston analyysi, tulkin ja johtopäätösten teko (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Analyysin tarkoitus on luoda sanallinen sekä selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103 - 108.) Haastattelua analysoimalla tarkoitukseni on ollut löytää tietoa, joka kuvaa yhteistyötä tällä hetkellä sekä löytää ideoita yhteistyön kehittämiseksi.

Aineiston pelkistämisessä eli redusoinnissa analysoitava informaatio pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistäminen voi olla informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Tällöin aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa voidaan pelkistää litteroimalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä käydään tarkasti läpi aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sekä nimetään käsitteellä, joka kuvaa luokan sisältöä. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yleisempiin käsitteisiin sisällytetään yksittäiset tekijät. Käsitteiden ryhmittelystä käytetään nimitystä alaluokka ja edelleen alaluokkien ryhmittelyä kuvataan yläluokkina, yläluokkien yhdistämistä pääluokkana ja näiden ryhmittelyä yhdistävänä luokkana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Aineiston klusterointia seuraa aineiston abstrahointi, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä edetään alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin sekä johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan luokitusten yhdistelemisellä niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.)

Kun litteroitu teksti tuntui tutulta, aloitin tekstin pilkkomisen pienempiin osiin. Tämän tein siten, että erivärisillä yliviivauskynillä merkitsin teemojen mukaisesti erilaisia ilmauksia, jotka kuvastivat niitä parhaiten. Haastattelukysymysten muoto saattoi olla hiukan erilainen eri haastattelutilanteissa. Kuitenkin pidin mielessäni koko ajan sen, että kysymyksillä haettiin vastauksia samoihin teemoihin. Lopuksi kokosin nämä erilaiset ilmaukset allekkain paperille siten, että samanväriset ilmaukset oli ryhmitelty yhteen. Näin minulla oli koossa kolmea eriväristä ilmausta.

Jatkoin aineiston käsittelyä pelkistämällä nämä alkuperäisilmaisut. Kirjoitin paperille alkupe-
räisilmaisun viereen pelkistetyn ilmauksen. Tämän jälkeen ryhmittelin pelkistettyjä käsitteitä etsien niistä sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Ryhmittelin samaa tarkoittavat pelkistetyt käsitteet allekkain paperille, jolloin niistä muodostui jälleen oma ryhmä. Nimesin nämä omat ryhmät käsitteellä, joka kuvasi niitä parhaiten. Näin niistä muodostuivat niin sanotut alaluokat. Aineisto oli vielä tässä vaiheessa hyvin hajanainen ja sekava, joten jatkoin sen käsittelyä siten, että ryhmittelin näistä alaluokista samaa tarkoittavat allekkain paperille. Sitten yhdistin samankaltaiset luokat niin sanotuiksi yläluokiksi, jotka myös nimesin.

Ensimmäisenä ollut teema eli yhteistyön määrittäminen ei ollut varsinainen tutkimuskysymys, joten kokosin tästä ainoastaan alkuperäisilmaukset allekkain paperille. Tuon näitä alkupe-
räisilmauksia opinnäytetyön Haastattelujen tulokset - osiossa, koska ne kuvastavat mielestäni hyvin haastateltavien käsityksiä yhteistyön määrittämisestä.

Toisessa teemassa eli siinä millaista yhteistyö on, muodostuivat alakäsitteiksi toimivaa, vanki-
lan organisaation epäselvyys, tarpeellista/tärkeää, helppoa, tapaaminen, tutustumiskäynti, tiedon välittäminen, vähäistä, tavoitteellista, puhelinsoitto ja asioiden hoitaminen. Alakäsitteistä puhelinsoittoon liittyivät suurelta osin asioiden hoitaminen ja tiedon välittäminen. Ne tapahtuivat pääasiassa puhelimitse, mutta myös muulla tavoin, joten päätin pitää ne erillisinä. Tarpeellista ja tärkeää laitoin yhteen, koska niiden perustelut olivat hyvin samanlaisia. Tutustumiskäynnin päätin olla liittämättä tapaamiseen, koska tapaamisiin laitoin tapaamiset, joissa pohdittiin asiakkaan asioita. Tutustumiskäynnin tarkoitus oli organisaatioon tutustuminen. Tapaamisiin puolestaan liitin verkostopalaverin edellä mainitusta syystä. Yläkäsitteiksi muodostuivat kokemukset ja käytäntö. Kokemukset kuvaavat haastateltavien omia kokemuksia yhteistyöstä ja käytäntö puolestaan sitä, miten yhteistyötä on käytännössä toteutettu. Yhteiseksi nimittäjäksi muodostui kokonaisuus.

Seuraavaksi kuvaan esimerkin avulla miten tein tätä aineiston käsittelyä. Alkuperäisilmaisut tulevat opinnäytetyön Haastattelun tulokset - luvussa, joten jätän ne pois tässä kohtaa.

Esimerkki käsitteiden muodostamisesta teemasta millaista yhteistyö on:

Pelkistetty ilmaisu	Alakäsite	Yläkäsite
-en muuta yhteistyötä tehnyt -kerran työskennellyt jälkihuolto- nuoren kanssa	vähäistä	
-sosiaalityöntekijän tavoittanut hyvin -tapaaminen nuoren kanssa onnistunut aina	toimivaa	
-organisaatio epäselvä -vankilan byrokratia ”hepreaa”	vankilan organisaation epäselvyys	
-erittäin tärkeää -alku tärkeää -äärettömän tarpeellista -tarpeellista jotta jälkihuoltoa voidaan tehdä	tärkeää/ tarpeellista	kokemuksia
-yhteistyön tavoite määritelty -tavoitteena rikoksettomuus ja yhteiskuntaan integroituminen	tavoitteellista	
-helppo soittaa kun tuntee -helppo ottaa yhteyttä	helppoa	
-asiakkaan tapaamista -jälkihuollon työntekijän ja asiakkaan tapaamiset	tapaaminen	
-kännykät käytössä -soitto jälkihuoltoon	puhelinsoitto	
-tutustumiskäynti -käynti vankilassa	tutustumiskäynti	käytäntö
-asioiden selvittelyä -sähköpostissa voi hoitaa asioita	asioiden hoitamista	
-etukäteistiedon välittäminen vankilaan -saanut tietoa vankilan systeemistä	tiedon välittämistä	

Yhteistyön kehittämistarpeiden teeman alakäsitteiksi muodostuivat sovitut käytännöt, tiedon-
kulku, vankilaan tulon valmistautuminen, vastuuhenkilö vankilassa ja oman tietämyksen
lisääminen. Alakäsitteissä laitoin esitteen kuulumaan oman tietämyksen lisäämiseen. Se mai-
nittiin kohdassa, jossa haastateltava mietti hänen oman tiedon lisäämisen vaihtoehtoja. Toi-
saalta esite olisi voinut kuulua vankilaan tulon valmistautumiseen, koska sitä kautta olisi
työntekijällä sekä asiakkaalla mahdollisuus tutustua vankilaan. Yläkäsitteiksi muodostui yh-

teistyö arjessa ja tiedon lisääminen. Tiedon lisäämiseen laitoin alakäsitteistä vankilaan valmistautumisen, koska siinä tavoitteena on lisätä nuoren tietämystä vankilasta sekä vankeudesta. Yhteiseksi nimittäjäksi muodostui saumaton yhteistyö.

Esimerkki käsitteiden muodostamisesta yhteistyön kehittämistarpeiden teemasta:

<u>Pelkistetty ilmaisu</u>	<u>Alakäsite</u>	<u>Yläkäsite</u>
-verkostopalaveri käytännöksi -selkeät yhteistyökuviot -automaattista toimintaa	sovitut käytännöt	
-tietojen vaihtaminen -asiantuntemuksen välittyminen -tieto välittyminen vankilaan tulosta	tiedonkulku	yhteistyö arjessa
-vastuuihmiset, jotka huolehtii nuorista -tietty puhelinnumero/ tuttu ihminen	vastuuhenkilö vankilassa	
-sääli että nuoret samoilla osastoilla venkuloitten kanssa -olisiko oma soppi mahdollinen	oma osasto	
-vankilaan valmistaminen -alustaa vankilaan menoa -saattaen vaihtaen	vankilaan valmistautuminen	
-tutustuminen yhteistyökumppaniin -oma ajankäyttö -väärät mielikuvat	oman tietämyksen lisääminen	tiedon lisääminen

4 HAASTATTELUJEN TULOKSET

Tässä luvussa tuon esiin tutkimusaineiston tulokset. Lainausmerkissä olevat kursivoidut tekstit ovat haastateltavien alkuperäisiä ilmauksia. Kolmen pisteen ...merkintä alkuperäisilmauksissa tarkoittaa sitä, että olen jättänyt välistä epäoleellista tekstiä pois.

4.1 Yhteistyön määrittely

Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä ohjaavat heidän yhteistyön tekemistä, joten niillä on vaikutusta tämän yhteistyön toteuttamisessa. Siksi haluan tuoda ne tässä osiossa lukijoiden tietoon. Työntekijöiden omat käsitykset yhteistyöstä, sen merkityksestä ja sisällöstä ovat

tärkeitä (Ojuri 1996, 123). Yhteistyö määriteltiin muun muassa yhteen hiileen puhaltamisena, toisen kuulemisena ja vuoropuheluna. Yhteistyö nähtiin toimintana, josta molemmat osapuolet hyötyvät. Työt jaetaan yhteistyötä tekevien osapuolten kesken siten, että huomioidaan kunkin osaaminen. Töiden jakamisella vältetään päällekkäisen työn tekeminen, joka puolestaan vähentää työtaakkaa ja mahdollistaa tehokkaan ajankäytön. Yhteistyössä nähtiin asiakas keskiössä ja tavoitteena oli toimia asiakkaan edun mukaisesti ottamalla mahdollisimman monipuolisesti erilaiset näkökulmat huomioon. Yhteistyö tulisi olla suunnitelmallista toimintaa, jonka tekemiselle pitäisi olla jokin motiivi sekä halu tehdä sitä. Luottamus ja hyvät vuorovaikutustaidot nähtiin toimivan yhteistyön edellytyksenä.

”... sama asiakas kuin meillä yhteen hiileen puhallettais siinä sen edun mukaan ... tekevät sillä lailla työnjakoa, ettei meidän kannata kaikkien samojen asioiden kanssa taaperrella ...”

”... tärkeintä on se ihminen siinä kenen asioissa ollaan liikkeellä ... ”

” ... yhteistyötahoilla mun mielestä pitäisi olla kaikilla joku motiivi tehdä sitä yhteistyötä, ei nii, että on vaan olemassa semmonen järjestelmä tai joku ylempi instanssi kuka sanoo, että nyt teidän pitää tehdä yhdessä jotain ...”

4.2 Vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö

Haastatteluun osallistuneista sosiaaliaseman työntekijöistä kaikki olivat tehneet yhteistyötä tutkimuskohteena olevan vankilan kanssa. Vankilan työntekijöistä puolestaan yksi koki tehneensä epäsuorasti yhteistyötä sosiaaliaseman kanssa, koska hän oli tehnyt yhteistyötä jälkihuoltovastaavien kanssa. Eräs toinen vankilan työntekijä oli tehnyt yhteistyötä ainoastaan erään toisen kaupungin sosiaalitoimen kanssa. Kolmas vankilan työntekijä oli tehnyt yhteistyötä tutkimuskohteena olevan sosiaaliaseman kanssa.

” Mää en konkreettisesti ollu sosiaalitoimistoon yhteydessä, vaan me oltiin niitten jälkihuoltovastaavien kanssa yhteistyössä hyvin paljon, että et niinku tietyllälailla sosiaaliviraston kanssa en ollu ...”

Haastatteluaineiston pohjalta yhteistyö jakautui työntekijöiden kokemuksiin siitä millaista yhteistyö on sekä siihen millaista yhteistyö on työntekijöiden kokemusten mukaan käytännössä. Näitä työntekijöiden kokemuksia yhteistyötä olivat ne, että yhteistyö on vähäistä, tärkeää/ tarpeellista, toimivaa, helppoa ja tavoitteellista. Lisäksi sosiaalitoimen työntekijät kokivat vankilan organisaation olevan epäselvää. Käytännössä yhteistyötä tehtiin pääasiassa puhe-

limitse. Yhteistyö käytännössä sisälsi erilaisten asioiden hoitamista, tiedon välittämistä, tapaamisia ja tutustumiskäynnin. Näistä kerron seuraavaksi tarkemmin.

4.2.1 Kokemuksia yhteistyöstä

Kaikkien haastateltavien kokemus oli, että yhteistyö on vähäistä. Mahdollisimman pitkään pyritään välttämään nuoren joutuminen vankilaan, koska vankeus ei ole nuorelle hyväksi. Näistä nuorista kaikki eivät ole jälkihuollossa, joten jälkihuollossa olevien nuorten osuus koko vankimäärästä ei voi olla kovin korkea. Yhteistyön määrään vaikutti muun muassa se, että montako jälkihuollossa olevaa nuorta oli ollut haastateltavan asiakkaana. Yhteistyötä oli tehty yhdestä kerrasta muutamaan kertaan.

”Jälkihuoltonuorten kanssa oon työskennelly yhden kerran ... ”

Kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin yhteistyön joko tärkeäksi tai tarpeelliseksi. Yhteistyön tärkeys korostui erityisesti alkuvaiheessa eli nuoren tullessa vankilaan sekä vapautumisvaiheessa. Nuoren tullessa vankilaan saattaa sosiaalitoimella olla arvokasta tietoa vankilalle nuoresta ja taas vapautuessa vankilalla saattaa olla tärkeää tietoa sosiaalitoimelle nuoresta. Tämän tiedon vaihtamisen avulla nuori saadaan saatettua siviilistä vankilaan ja toisinpäin mahdollisimman jouhevasti. Kun siirtyminen siviilistä vankilaan saadaan menemään mahdollisimman hyvin, alkaa nuoren vankeusaika nuoren kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Vankilaan tuleminen varsinkin ensimmäistä kertaa saattaa olla nuorelle järkyttävä kokemus. Kaikki se, miten vankila toimii ja miten siellä toimitaan, on hänelle uutta. Vankeus asettaa rajat nuorelle. Toki tämä voi myös pysähdyttää nuoren. Hänellä on aikaa ajatella asioitaan ja omaa elämäänsä. Nuorelle annetaan mahdollisuus muuttaa elämänsä suuntaa.

”... alku on ihan tärkeätä. Niinku et me tunnetaan usein se joka tulee, niin siinä osin mitä me tunnetaan ja nää tälläset ... Se, että näitä ammatillisia siinä alussa ja sitten taas siinä kotiutumisvaiheessa, et se välihän siellä sujuu ... ”

”... ensimmäistä kertaa on järkytys monesti tää täällä olla suljettujen ovien takana ja muuta vastaavaa.”

Vapautumisen jälkeiset tunnit, päivät ja viikot ovat erittäin merkittäviä. Ne ovat usein ratkaisevia siinä, että minkälaisen suunnan vapautunut vanki ottaa elämässään. Kun nuorella on tarvittava tukiverkosto ympärillään vapautuessaan, on hänellä paremmat edellytykset valita rikokseton elämäntapa. Vapautumisen valmistelu nousi aineistossa tärkeäksi, koska koettiin, että vankilalla ei ole yksistään riittäviä edellytyksiä valmistella vapautumista tarpeeksi hyvin.

Tärkeänä pidettiin sitä, että vapautumista valmistellaan myös yhdessä vangin kanssa. Tällöin vanki muun muassa sitoutuu paremmin toteuttamaan suunnitelmaa, kun hän saa vaikuttaa siihen. Onhan siinä kyse nuoren omasta elämästä. Vankeusaikana saattaa olla käynyt niin, että nuoren välit ennen vankeutta oleviin kavereihin on katkennut ja jopa vanhempiin sekä muihin sukulaisiin. Ennen vankeutta olleet kaverit saattavat olla päihteidenkäyttäjiä, joista nuori itse on tarkoituksella irtautunut ja hän ei ole vielä löytänyt uusia raittiita kavereita. Nuoren sosiaalinen verkosto voi olla hyvin kapea, jolloin hän tarvitsee erityisesti aluksi työntekijöiden apua ja tukea.

”... me emme täältä vankilasta pysty tekeen asioita valmiiks siviiliin yksistään ... siviilissä olevat työntekijät ei välttämättä pysty tekeen sitä yksistään, koska vangin tilanne voi olla hyvin paljon muuttunut täällä meillä ollessaan joko sekä huonompaan ... tai siis parempaan suuntaan, niin se, että me yhdessä sitä rakennamme yhdessä myös vangin kanssa, niin on varmaan kaikille osapuolille tukevaa toimintaa.”

Aineistossa puhuttiin paljon sen tärkeydestä ja tarpeellisuudesta, että nuorten asioihin panostetaan, koska he ovat nuoria sekä lupaavia ja heillä saattaa olla vielä pitkä elämä edessä. Tukemalla nuoria päihteettömään elämäntapaan voidaan todennäköisesti myös vankilakierre saada katkaistua. Vangeista suurimmalla osalla on päihdeongelma, joten usein päihteidenkäyttö on olennaisesti yhteydessä rikollisuuteen. Vangit ovat yhä useammin moniongelmaisia. Yhteistyöllä voidaan huomioida nuoren kaikki asiaan kuuluvat asiat, jolloin nuori tulee huomioitua kokonaisvaltaisesti. Jos hänet näin voidaan saada pois vankilakierteestä, niin säästytään myös henkilökohtaisilta katastrofeilta. Yhden päihdeongelmaisen ympärillä on läheisiä, joihin päihdeongelma myös vaikuttaa.

”... erityisesti nuoriin, koska heillä on vielä pitkä hyvä elämä eletävänä ...”

”... välttään monilta henkilökohtaisilta katastrofeilta, jotka muuten kohdistuisivat jälkihuollossa oleviin itseensä, heidän läheisiinsä ja muihin yhteiskunnan jäseniin ... ”

Päällekkäisen työn tekemisen välttämiseksi yhteistyö nähtiin myös tarpeellisena. Molempien organisaatioiden resurssit saadaan silloin mahdollisimman tehokkaasti käytettyä. Kumpikin organisaatio voi keskittyä hoitamaan niitä asioita, joissa heillä on parempi asiantuntemus. Tällöin nuori saa parhaan mahdollisen avun ja tuen omissa asioissaan. Aineistossa nousi esiin myös yhteiskunnan taloudelliset säästöt, kun nuori saadaan pois päihde- ja rikoskierteestä. Päihdeongelmainen rikollinen maksaa yhteiskunnalla paljon.

"... Siinä jos onnistutaan yhteiskunnalle muodostuu vuosikymmenien kuluessa valtavat taloudelliset säästöt ..."

Yhteistyön tarpeellisuus jälkihuollon toteutumisen takia korostui sosiaaliaseman työntekijöiden kokemuksissa. Heidän mukaansa jälkihuoltoa olisi ilman yhteistyötä mahdotonta toteuttaa vankeusaikana. Jälkihuolto ei lopu vankeuteen, vaan nuorella on oikeus siihen 21-ikävuoteen asti huolimatta vankeudesta. Sosiaaliaseman työntekijät puhuivat myös sen tärkeydestä, että heille kulkeutuisi tieto nuoren tulemisesta vankilaan. Tieto on heille olennainen asia, koska he yrittävät tavoittaa nuorta turhaan siviilistä, kun he eivät tiedä hänen olevan vankilassa. Sosiaaliaseman työntekijöiden työmäärät ovat valtavat ja oletettavasti he haluavat käyttää työaikansa järkevästi. Vankilasta vangin yhteydenpito on rajattua siviiliin, joten oletettavasti he käyttävät yhteydenpito mahdollisuutensa mieluummin läheistensä yhteydenpitoon.

"... eihän muuten me edes voita tehdä tätä jälkihuoltoa tai niin tota jälkihuoltotyötä, vaikka se onkin aika tämmöstä marginaalista ..."

"No on mun mielestä siinä kohdassa ainakin kun todella, että se tieto kulkis, että asiakas on siellä."

Yhteistyö koettiin toimivaksi. Kaikkien mielestä yhteistyö oli ollut sellaista kuin he olivat sen odottaneetkin olevan. Kun ei tiedä toisesta organisaatiosta oikein mitään, niin ei osaa odottaa oikein mitään yhteistyöltä tuon organisaation kanssa. Joissakin kohdissa tiedonkulku ei ollut toiminut sovitulla tavalla. Tieto nuoren vapautumisesta käräjiltä ei ollut välittynyt sosiaali-toimeen, mutta kuitenkin siitä ei ollut koettu olevan haittaa. Nuoren asiat oli saatu hoidettua siitä huolimatta. Yhteistyökumppani oli tavoitettu suhteellisen hyvin tarvittaessa ja tapaaminen nuoren kanssa oli järjestynyt aina.

"... aina on se tapaaminen järjestynyt nuoren kanssa ..."

"... ihan kohtuullisen hyvin sosiaalityöntekijää on tavottanu ..."

Haasteelliseksi yhteistyö nousi aineistosta siinä kohtaa, kun vankilassa oleva isä haluaa alkaa tavata lastaan, jota hän ei ole tavannut pitkään aikaan. Tässä yhteistyössä esiintyi ongelmia toisinaan. Tosin tutkimuskohteiden välisessä yhteistyössä ei koettu olleen ongelmaa tässäkään kohtaa. Ristiriidan muodostumiseen vaikuttaa todennäköisesti ainakin se, että sosiaaliaseman työntekijät katsovat asiaa lastensuojelulain näkökulmasta ja vankilan työntekijät puolestaan katsovat asiaa vankeuslain näkökulmasta. Täten sosiaaliaseman työntekijät korostavat tapaamisen toteutumista lapsen edun mukaisesti. Lapsen edun mukaiseksi ei katsottu tapaamista

vankilassa. Vankilan henkilökunnan työtä ohjaa vangin rangaistusajansuunnitelma, jossa saat-
taa olla mainittuna yhteydenpito lapsiin. Vangilla tulee olla mahdollisuus toteuttaa rangais-
tusajansuunnitelmaansa, joten lapsen tapaamisen mahdollisuus on silloin selvitettävä vangin
niin halutessa ja tuettava vankia lapsen tapaamisasiassa.

” ... onko se lapsen edun mukaista ja haluaako se lapsi sitä itse ... ”

*”... sitten monenkin vuoden päästä haluaa ruveta tapaan niitä lapsiansa, et sii-
tä on ihan joskus väännetty, että me ei näitä lapsia mielellään tuoda vankilaan
tapaamisiin, jos siinä ei ole ollut kerran aikaisemminkaan tapaamisia ...”*

Aineiston mukaan yhteistyö oli helppoa silloin, kun yhteistyökumppani oli tuttu. Yhteistyö-
kumppani saattoi olla tuttu jo entuudestaan tai sitten hän oli tullut tutuksi yhteistyön kautta.
Tuttuuteen liittyi tunne, että voi luottaa toiseen. Jotta luottamus syntyy, tarvitsee henkilön
olla tullut tutuksi. Henkilölle, johon luottaa, on helpompi kertoa asioita ja häneen on hel-
pompi ottaa yhteyttä. Luottamusta esiintyi myös siinä, että luotettiin toisen kykyyn hoitaa
asia.

*”Nyt kuitenkin ko ollaan tavattu ja soiteltu ja sillai, ni se on niinko, jos on asi-
aa, niin sitten on helppo kyllä ottaa yhteyttä.”*

”... olihan mun nyt äärimmäisen helppo soittaa sulle, kun mää tunsin sut ...”

Yhteistyön vaikeutena kaikki sosiaaliaseman työntekijät pitivät vankilan organisaation epäsel-
vyyttä. Heillä ei ollut oikein tietoa siitä, mitä vankilassa tapahtuu. He eivät tienneet vankilan
työntekijöiden toimenkuvia. Esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön erityisohjaajan
toimenkuvia ei tiedetty, eikä tiedetty olevan rangaistuaajansuunnitelmista vastaavia vankein-
hoitoesimiehiä. Epätietoisuutta oli myös yhteistyön alkamisajankohdasta. Suljettu vankila on
oma maailmansa, jossa on omat tavat toimia. Kun jostakin asiasta ei tiedä, niin sitä muodos-
taa mieleensä erilaisia mielikuvia siitä.

”Tää muu byrokratia siellä vankilassa, se on meille ihan hepreaa.”

*”Se yhteistyö teidän kanssa vissiin voi alkaa vasta sitten, kun asiakas oikeesti
on siellä.”*

Yhteistyö nähtiin tavoitteelliseksi toiminnaksi. Tavoitteena oli nuoren paras sekä uusintarikol-
lisuuden ehkäiseminen. Vankeusaikana pyritään motivoimaan, tukemaan sekä auttamaan
nuorta rikoksettomaan elämään ja saamaan nuori integroitua yhteiskuntaan esimerkiksi löy-

tämällä nuorelle mielekästä tekemistä. Molemmissa tehdään suunnitelmat, joita pyritään toteuttamaan mahdollisimman hyvin. Lisäksi pyritään antamaan nuorelle mahdollisuus toteuttaa sitä. Tavoitteellisuus motivoi myös työntekijöitä jaksamaan omassa työssään, kun tietää oman työnsä tarkoituksen ja tavoitteen.

”... ettei ne toista kertaa tule vankilaan ja me saadaan ne jotenkin intergoitua yhteiskuntaan ja pois tästä rikolliselta tieltä ...”

”... että tällä nuorella ittellä olis semmonen toiveikkuus ja tulevaisuuden suunnitelmat”

4.2.2 Yhteistyö käytännössä

Yleisimmin yhteistyötä tehtiin puhelimitse. Puhelin koettiin helpoksi tavaksi toteuttaa yhteistyötä. Välimatka on pitkä, joten yhteydensaanti muilla keinoin kuin tapaamalla on tarpeellista. Sähköpostiin ei voi laittaa nimiä tietosuojaan vuoksi, kuitenkin puhelimesta oli mahdollisuus hoitaa asioita mainitsemalla asiakkaan nimi. Puhelimesta pystyi kysymään tarkentavia kysymyksiä. Useimmiten työntekijät soittivat keskenään, toisaalta taas asiakas saattoi soittaa työntekijän luota sosiaalitoimeen. Puhelimesta hoidettiin monenlaisia asioita ja vaihdettiin tietoa. Puhelinta pidettiin tärkeimpänä ja helpoimpana yhteistyön välineenä.

”... sillai helpottaa, että on kännykät käytössä ...”

”... tää nuori sitten soitti sinne ...”

Sosiaaliaseman työntekijät soittivat pääasiassa sosiaalityötä tekeville henkilöille. He kokivat helpoksi soittaa samaa työtä tekeville, koska se työkenttä oli heille tutuin. Vankilan sosiaalityötä tekevien työntekijöiden kautta he olivat hoitaneet useimmat asiansa. Vankilan organisaation epäselvyyden vuoksi, sosiaaliaseman työntekijät eivät tienneet ketä vankilassa työskentelee, joten he eivät omasta mielestään oikein tienneet kenelle työntekijälle kuuluu minäkään asian hoitaminen. He eivät edes tienneet kaikkia virkanimikkeitä, mitä vankilassa on. Vankilan työntekijöiden haastatteluista ei noussut esiin vaikeutta siinä, että millä nimikkeellä olevalle työntekijälle he soittavat. Tosin melkein kaikki sosiaaliaseman työntekijöistä ovat sosiaalityöntekijöitä.

”... sitten kun sieltä ny on yhden puhelinnumeron löytäny elikkä meillä on sosiaalityön puhelinnumero, niin sitten sitä käytetään ...”

Yhteistyössä hoidettiin erilaisia vangin asioita. Asioiden hoitaminen tapahtui pääsääntöisesti puhelimitse kuitenkin myös esimerkiksi sähköpostitse. Usein yhteistyö alkoi taloudellisten asioiden hoitamisesta kuten toimeentulotuen hakemisesta. Asioiden hoitaminen on ollut myös sitä, että on selvitelty toisen organisaation tietämättömyydestä johtuvia ristiriitatilanteita. Vankilassa on käynyt nuoria tapaamassa sosiaalitoimen palkkaamia jälkihuollon työntekijöitä. Vankilan työntekijöille näissä tapaamisissa on saattanut olla epäselvyyttä siitä, kuka kyseinen tapaaja on. Vankilan sisällä tieto ei välttämättä ole kulkenut riittävän hyvin kaikille. Tapaaja on saattanut omalla toiminnallaan vieraillessaan vankilassa aiheuttaa hämmennystä vankilan henkilökunnan keskuudessa. Tästä on tullut asia, joka vankilan on täytynyt selvittää sosiaalitoimen kanssa ottamalla yhteyttä sosiaalitoimeen.

”... useimmiten se alkaa se yhteistyö näistä taloudellisista asioista ...”

”Meillä kun on näitä jälkihuollon työntekijöitä niitten käymisiä siellä ja sitä, että niin tuota kuka on oikeesti ... mitä eroa on tukihenkilöllä, varmaan yhtä epäselvää tää meidän organisaatio, kun mitä meille on niinku teijän, sellaisissa asioissa oon ollu selvittelemässä niitä asioita.”

Aineistossa puhuttiin paljon tiedon vaihtamisesta puolin ja toisin. Alussa sosiaalitoimella saat-
taa olla hyvinkin tärkeää tietoa vankilalle esimerkiksi vangin asuttamisen suhteen. Yhdessä tapauksessa tällainen tiedon vaihtaminen oli pystytty ottamaan huomioon vangin asuttamisessa ja se oli välttämätöntäkin ottaa huomioon, jotta vangin turvallisuus kyettiin turvaamaan vankilassa. Tietojen vaihtamisella pyritään nuoren mahdollisimman sujuvaan siirtymiseen siviilistä vankilaan ja toisinpäin. Vapautumisvaiheessa vankilalla on tietoa, että missä silloin mennään nuoren asioissa.

”... mietitty etukäteen, että kun tiedetään, että on joku nuori kuka on saamassa vankeustuomioa, niin että miten se niinku mahdollisimman jouhevasti menis ...”

” ... yhden jälkihuollossa olevan nuoren kohdalla tää välikäsien kautta jälkihuoltoviranomaisilta saatu tieto johti siihen, että sille vangille räätälöitiin väkisin paikka tota vankilan turvallisimmalle osastolle ... ilman sitä kyseessä olevan vangin henki jopa olis voinu olla vaarassa vankilassa.”

Sosiaaliaseman työntekijöiden haastatteluista tuli esiin se, että tietojen vaihtaminen oli ollut myös sellaista, että oli vaihdettu tietoa oman organisaation toiminnasta. Sosiaaliaseman työntekijät kokivat saaneensa tätä kautta valtavasti tietoa vankilasta ja sen toiminnasta, joten he kokivat sen hyväksi tiedon vaihtamiseksi. Tällaisen tiedon lisääntyminen toi ymmärrystä toi-

sen organisaation toimintaa kohtaan, joka vaikutti positiivisesti yhteistyöhön. Esimerkiksi tiedon vaihtamisella oli selkiintynyt molempien organisaatioin työmäärän suuruus. Vankilassa on koko ajan yliasutus, kuten sosiaalitoimessakin on valtava työmäärä, jotka vaikuttavat puolestaan moneen asiaan.

”... itse olen saanut sitä kautta hirvittävästi tietoa, niinku myöskin siitä vankilan systeemistä mistä mulla ei oo ollu harmainta aavistustakaan, että mitä siellä niinku tapahtuu ...”

Yhteistyömuodoksi koettiin myös sellaiset tapaamiset, kun sosiaaliaseman työntekijät tulivat tapaamaan vankia. Sosiaaliaseman työntekijöiden haastatteluissa korostui heidän velvollisuutensa olla nuoren elämässä mukana, vaikka nuori on vankilassa. He kokivat velvollisuudekseen käydä keskusteluja nuoren kanssa ja siten saada nuorelta itseltään tieto mitä hänelle kuuluu ja miten hänellä menee. Ilman tapaamisia mukanaolo nuoren elämässä ja keskustelut nuoren kanssa eivät onnistuisi. Näissä tapaamisissa ei välttämättä ole ollut vankilan työntekijä paikalla, mutta voidakseen tavata nuoren sosiaaliaseman työntekijöiden oli oltava yhteydessä vankilan henkilökuntaan ja sovittava asiasta. Sosiaaliaseman työntekijöiden tullessa vankilaan vankilan henkilökunta on ottanut heidät vastaan ja ohjannut heidät tapaamishuoneeseen. Vankilan henkilökunta on opastanut sosiaaliaseman työntekijöitä miten heidän tulee toimia, kun tapaaminen on päättynyt. Yksi vankilan työntekijä oli tehnyt yhteistyötä yhteistyöpalaverien muodossa, joissa heillä oli tarkoituksena suunnitella vangin vapautumiseen liittyviä asioita. Palavereissa oli paikalla vankilan henkilökuntaa, vanki ja jälkihuollon ohjaaja. Siinä suunniteltiin yhdessä nuoren vapautumista ja siihen liittyviä asioita.

”... kyl meidän velvollisuus on niinko olla heidän elämässä sillai mukana, että silloin tällön tullaan tapaamaan heitä ja keskusteleen heidän kanssaan, että miten he voivat ja mitä he miettii ...”

”... et niinku tietyllälailla sosiaaliviraston kanssa en ollu mutta näitten työntekijöitten jotka huolehti tän vangin asioita. Heidän kanssaan olin yhteistyössä ja pidettiin yhteistyöpalavereita meillä ...”

Opinnäytetyöhön liittyen vankila kutsui sosiaalitoimen tutustumiskäynnille, jossa sosiaaliaseman henkilökunnalle esiteltiin vankilaa ja sen toimintaa. Keskustelua syntyi jälkihuollossa olevista nuorista, mutta enemmän sitä syntyi vankilassa olevan isän ja sijoitetun lapsen tapaamiseen liittyvistä asioista. Osa heistä pääsi myös tutustumiskierrokselle. Osa ei, koska he tapasivat tällä välin vankeja ja toiseen kierrokseen ei enää ollut aikaa. He, jotka eivät ehtineet tutustumiskierrokselle, kokivat jääneensä tärkeästä osasta pois. Kierroksen ajateltiin tuovan lisää tietämystä ja selvyyttä vankilan toiminnasta. Tutustumiskäyntiä pidettiin hyvänä

aloituksena sen kaltaisesta yhteistyöstä ja sen koettiin selkeyttävän vankilan organisaation tuntemusta. Mielikuvat saavat vallan silloin, kun ei tiedetä. Tutustumiskäynti antoi mahdollisuuden tutustua organisaatioon ja sen toimintaan.

”Mun mielikuviani tietysti helpottaa se, että me käytiin tutustumassa sinne ...”

”... oli tää sen tyylisestä yhteistyöstä ihan hyvä alku ...”

4.3 Yhteistyön kehittämistarpeet

Useimmat haastateltavat arvelivat aluksi, ettei heillä ole oikein mitään ideoita siitä, miten yhteistyötä voitaisiin kehittää. Koska ei tiedetä toisesta organisaatiosta riittävästi, on vaikea tuoda esiin ehdotuksia yhteistyöstä. Osa epäröi esittää kehittämisideoitaan, koska ajattelivat niiden olevan sellaisia, joita ei voida toteuttaa. Toki pyysin heitä haastattelussa tuomaan myös nämä ideat esiin. Haastattelun edetessä hetken miettimisen jälkeen jokaiselta kuitenkin tuli ideoita yhteistyön kehittämisestä.

4.3.1 Kohti parempaa yhteistyötä arjessa

Aineistossa tuli esiin se, että useimmat haastateltavista kaipasivat yhteistyölle käytäntöjä. Kun nuori tulee vankilaan, niin ehdotettiin, että automaattisesti järjestettäisiin verkostopalaveri. Tässä verkostopalaverissa koettiin tarpeelliseksi läsnäoleviksi henkilöiksi vankilasta rangaistusajansuunnitelmista vastaava vankeinhoitoesimies sekä tarvittavat kuntoutuspuolen työntekijät kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosiaalityön erityisohjaaja ja/tai opinto-ohjaaja. Nuoren läsnäoloa verkostopalaverissa ei mainittu. Ilmeisesti sitä pidettiin itsestään selvyytenä, joten häntä ei katsottu tarpeelliseksi mainita. Verkostopalaverissa koettiin myös tärkeäksi, että nuoren jälkihuollosta vastaava sosiaalityöntekijä olisi paikalla. Näin saataisiin mahdollisimman pian välitettyä vankilalle tarpeellinen tieto nuoresta ja sitä kautta voitaisiin huomioida nuoren erityistarpeet kokonaisvaltaisemmin. Yleisesti verkostopalaveriinkin ehdotettiin selkeää esityslistaa, jotta ne olisivat tarkoituksenmukaisia.

”... mahdollisimman pian vankilaan tulon jälkeen pidettäs verkostopalaveri Sen pitäis olla itsestään selvä käytäntö jokasen vankilaan tulevan jälkihuollossa olevan kohalla ...”

”.. on ne selkeet yhteistyökuviot ja ihmiset keskustelis keskenään ... mut jotenkin se, että se muuttuis semmoseks automaattiseks toiminnaks, koska kumminkin yhteinen asiakas on kysymyksessä ...”

Yhteiseksi sovituksi käytännöksi aineistosta ehdotettiin myös sitä, että nuoren vapautumista valmisteltaisiin yhteistyössä. Yhdellä vankilan työntekijällä oli negatiivinen kokemus erään toisen kaupungin jälkihuollosta vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa työskentelystä. Vankilan työntekijän kokemus oli, että yhteistyötä ei tehty oikeastaan lainkaan. Vankilan työntekijä oli ollut sosiaalityöntekijään yhteydessä taloudellisista asioista, jonka jälkeen nuori oli ollut sinne itse yhteydessä. Vankilan työntekijä olisi pitänyt hyvänä asiana sitä, että sosiaalityöntekijä olisi vielä ottanut häneen yhteyttä ja he yhdessä olisivat voineet miettiä nuoren vapautumista kokonaisvaltaisemmin. Vankilan työntekijälle jäi mielikuva, että nuorella on taloudellinen tuki kunnossa vapauduttua, mutta muu tuki jäi vähemmälle vaikka sille olisi ollut tarvetta. Kun vapautumisen valmistelu automaattisesti toteutetaan yhteistyössä, kyetään vapautuminen valmistelevaan kokonaisvaltaisemmin ja välttämään siltä, että jokin osa-alue jää vähemmälle.

”... et olis voinu olla se sosiaalityöntekijä muhun yhteydessä ja oltais voitu miettiä yhdessä tän nuoren vapautumista ...”

Vaikka toimivaa tiedonkulkua todettiin olevan jo aiemmin ja se koettiin tärkeäksi asiaksi, koettiin aineistossa siinä myös kehittämistarpeita. Sosiaalitoimen puolelta kehittämistarpeeksi nähtiin se, että tieto nuoren saapumisesta vankilaan sekä nuoren vapautuminen vankilasta välittyisi sosiaalitoimeen. Silloin heidän ei tarvitse ihmetellä, missä nuori on. Nuoren vapauduttua sosiaaliaseman työntekijät osaavat odottaa yhteydenottoa nuorelta tai he voivat yrittävät tavoittaa nuorta. Vankilan puolelta puolestaan koettiin, että sosiaalitoimella on valtavasti tietoa nuoresta ja tämän tiedon kulkeminen vankilaan olisi tärkeää, jotta nuori saataisiin saattaen vaihdettua vankilaan. Näin nuori saataisiin esimerkiksi mahdollisimman pian sijoitettua johonkin toimintaan, jolloin nuori voi paremmin hyödyntää vankeusaikaansa. Joissakin tapauksissa nuoresta oli saatu tietoa sosiaalitoimesta, jonka mukaan oli mietitty muun muassa nuoren asuttamista. Ilmeisesti tämä tieto oli välitetty vankilassa ainoastaan sitä tarvitseville työntekijöille.

”... parempi, jos ennen vankilaan tuloo olis yhteydessä vankilaan ... voitais suunnitella sen vangin asioita jo ennen, kun se tulee vankilaan, koska siten voitais välttää se, että vanki joutuis lilluun siä vankilassa ikään kuin omillaan.”

”... että se tieto kulkis, että asiakas on siellä. Koska tiettenkin, jos et meilläkään ei oo tietoo, et missä on, ei ketään voida lähteä hakemaan, ihmetellään vaan no, että missä on ... eihän noilla kaikilla edes ole puhelimia tai sillai, että ei muutenkaan saa kiinni, mutta sinänsä, että sitä lähinnä miettii, että onko hengissä enää ...”

Vankilan henkilökunnan puolelta tuotiin kehittämistarpeeksi se, että vankilassa tulisi nuorilla olla vastuuhenkilö. Hänen tehtävänään olisi huolehtisi näiden nuorten asioista kokonaisvaltaisesti. Vastuuhenkilön vastuulla olisi ohjata ja opastaa nuoria toimimaan vankilan sääntöjen noudattaen. Nuoren ei voida olettaa tietävän miten vankilassa toimitaan ennen kuin joku hänelle sen kertoo. Vankilan rajat voivat aiheuttaa nuorelle ahdistusta ynnä muuta, josta voi taas olla seurauksia nuoren mielenterveydelle. Vastuuhenkilö olisi yksi keino pyrkiä ehkäisemään tätä, sillä hän voisi esimerkiksi ohjata nuorta hakeutumaan psykologin vastaanotolle. Vankilassa on omat tavat toimia ja omat säännöt. Vastuuhenkilön toivottiin kattavan nuorten lisäksi lapsivangit ja ensikertalaiset. Lisäksi todettiin, että nämä saattavat mennä päällekkäin, koska esimerkiksi nuori vanki on usein myös ensikertalainen. Vastuuhenkilöksi ehdotettiin sosiaalityöntekijää, psykologia tai rangaistusajansuunnitelmista vastaavaa vankeinhoitoesimiestä.

”mun mielestäni pitäis olla ihan selkeesti semmonen vastuuihminen, joka huolehtis näistä nuorista ja tietyllälailla myös ohjais ... kyllähän tämä on ihan erilainen organisaatio silleen, että täällä pystyy oleen ja asuun ettei se oo sitten, että tietyllälailla mielenterveys pettää sen takia, ettei osaa näitä sääntöjä eikä ymmärrä minkä takia näitä sääntöjä täällä meillä on, et osais sen miten täällä eletään”

Sosiaalitoimen puolelta koettiin, että vankilassa tulisi olla yksi tai korkeintaan kaksi työntekijää, joihin he ottavat yhteyttä näiden nuorten asioissa. Olivatpa ne asiat mitä tahansa. Tähän asti luonnollisin valinta heille on ollut ottaa yhteyttä sosiaalityötä tekevään työntekijä. Miksei vastuuhenkilö voisi olla tällainen yhteyshenkilö vankilan ja sosiaalitoimen välillä? Vastuuhenkilöhän todennäköisesti tietää nuoren asiat vankeusaikana hyvin, ellei peräti parhaiten.

”Tuli meille sitten mitä tahansa niinku muualtapäin, sit me ollaan häneen yhteydessä ja keskustellan hänen kanssa.”

Vankilan henkilökunnan kehittämistarpeeksi aineistossa nousi se, että nuorilla vangeilla olisi oma osasto. Aineiston pohjalta vankilassa muun muassa vartijat ovat ilmaisseet huolensa siitä, että nuoret asuvat monesti vankilassa olleiden kanssa samalla osastolla. Omalla osastolla voitaisiin vaikuttaa siihen, että nuoret eivät saisi negatiivisia vaikutteita useasti vankilassa olleilta vangeilta, vaan heille voitaisiin näyttää toisenlaista polkua. Aineistossa puhuttiin paljon siitä, että nuorten kehittyminen aikuiseksi on vielä vaiheessa, joten heihin voidaan vielä vaikuttaa enemmän kuin aikuisiin sekä pahassa että hyvässä. Osa nuorista varmasti silti valitsee rikollisen elämäntavan, mutta ainakin saataisiin annettua heille mahdollisuus toisenlaiseen valintaan. Kun vankilassa joutuu samalle osastolle useasti vankilassa olleiden kanssa, on

heillä mahdollisuudet vaikuttaa nuoreen. Useasti vankilassa olleen vangin ajatukset ja asenteet saattavat olla hyvin rikosmyönteisiä.

”Monet osaston vartijat on säälitellyt sitä, että nuoret vangit ja enskertalaiset vangit asutetaan samoille osastoille vanhojen venkuloitten kanssa, mistä on seurauksena se, että ne saavat kaikki mahdolliset huonot vaikutteet ...”

” Olisiko meillä mahdollista järjestää niille joku oma soppi ...se, että me saisimme heille jo heti siinä alussa tietyllälailla sitä toisenlaista polkua näytettyä, eikä annettua vähä vääränlaista oppia ... ”

Aineistossa tuotiin esille se, että nuorelle olisi hyvä olla vankeusaikana toimintaa, joka tukisi heitä siviilissä. Ehdotuksia tuli arjen taitojen hallinnasta, vihanhallinnasta ja peräti ihan terapiasta, koska usein näillä jälkihuollossa olevilla nuorilla on traumoja. Omalla osastolla voitaisiin toteuttaa nimenomaan nuorille suunnattuja ohjelmia, joissa huomioitaisiin heidän erityistarpeensa. Vastuuhenkilö voisi olla yksi osaston työntekijöistä.

4.3.2 Tiedon lisääminen

Vankilaan tulemisen valmistautumiseen toivottiin erityisesti sosiaalitoimen puolelta yhteistyötä vankilan kanssa. Sosiaalitoimen työntekijöiden toimenkuvaan kuuluu tukea nuorta muun muassa hänen valmistautuessaan vankilaan menoon. Tämä tapahtuu keskustelemalla nuoren kanssa vankilaan menemisestä ainakin silloin, kun tiedetään, että se on väistämätöntä nuoren kohdalla. Sosiaalitoimen työntekijät keskustelevat nuoren kanssa muun muassa siitä, mitä tunteita vankilaan joutuminen nuoressa herättää ja millaista vankilassa on. Sosiaalitoimen työntekijät kaipasivat tietoa, opastusta ja neuvoja siitä, mistä heidän tulisi keskustella nuoren kanssa ja mitä heidän tulisi nuorille kertoa. Sosiaaliaseman henkilökunta epäroi omaa osaamistaan vankilaan valmistautumisessa, koska he kokivat, että heidän tietämyksensä vankilasta on vähäistä.

Aineistossa tuotiin esille myös se vaihtoehto, että tässä nuoren vankilaan tulemisen valmistelussa tehtäisiin yhteistyötä kriminaalihuoltolaitoksen kanssa. Nuori saattaa olla kriminaalihuoltolaitoksen asiakas ennen vankilaan joutumista.

”... sitä voisi alustaa sitä vankilaan menoa tai tietysti olisko siihen kohtaan sitten jotakin toiveita sitten vankilan puolelta, olisko teillä mitä asioita niinku meidän pitäis esimerkiksi käsitellä täällä etukäteen, kun kuitenkin tavataan säännöllisesti ... ”

”Että mitä se tulee oleen, koska niinku ainahan se on kuitenkin paljon isompi juttu, kun mitä ikinä pystytään puhuun näille nuorille. Sen jotenkin niinkun kiteyttäminen ja selvittäminen niille nuorille, että mihin ne on oikeesti joutumassa, niin se olis joku semmonen kuka sen osaa tehreä ...”

Kehittämistarvetta koettiin oman tietämyksen lisäämisessä. Erityisesti sosiaalitoimen henkilökunta koki kehittämistarvetta omassa ajankäytössä. Omaa työaikaa ehdotettiin käytettävän muun muassa siihen, että omatoimisesti ottaisi selvää vankilan organisaatiosta. Toisaalta sosiaalitoimen työntekijät kokivat, että heidän aikansa on kohtuuttoman työmäärän vuoksi rajattua. Siihen, että omatoimisesti ottaisi selvää vankilan organisaatiosta, ehdotettiin esitettä vankilasta. Tämä sai kahdenlaista näkökulmaa, sillä toisen työntekijän mielestä esite voisi olla hyvänä apuna ja hän toivoi siinä olevan ainakin vankilan käsitteistön selventämistä esimerkiksi mitä tarkoittaa tutkintavanki. Toisen työntekijän mielestä heillä on paljon erilaisia esitteitä, joita ei tule luettua, joten hän koki, ettei esitteestä olisi hyötyä. Oman tiedon lisääminen toisesta organisaatiosta poistaisi epäselvyyttä, joka saattaa haitata yhteistyötä. Kehittämistarpeeksi koettiin aineistossa se, että puolin ja toisin informoitaisiin omasta organisaatiosta ja sen toiminnasta toiselle organisaatiolle.

”... niin no se lähinnä omalta kannalta ainakin, että pitäis itse itsensä kehittää siinä, että ottaisi enemmän selvää siitä, että mitä se vankityö on ...”

”... jos on väärää mielikuvia ... niin ne voi kyllä haitata sitä yhteistyötä.

5 POHDINTA

Tässä luvussa tuon ensin esiin tutkimuksen luotettavuuteen kohdistuneita ongelmia, joista haastavimmaksi koen sen, että haastateltavat olivat joko entisiä työtovereitani tai yhteistyökumppaneitani. Toiseksi pohdin opinnäytetyöni tuloksia ja vielä kolmanneksi pohdin opinnäytetyön tekemistä.

5.1 Tutkielman luotettavuudesta

Tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu. Kun valitaan tutkimuskohde ja tutkimusongelma, niin kysytään, että kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.) Tässä opinnäytetyössä olen kunnioittanut silloisen työpaikkani toivetta ja tarvetta aiheen valinnassa. Kuntayhteistyöstä tosin valitsin itseäni kiinnostavan koh-

teen eli nuoret, mutta toki tämä on myös hyödyllinen ja ajankohtainen aihevalinta niin vankilalle kuin sosiaalitoimelle.

Suurimmaksi ongelmaksi tutkielman luotettavuuden suhteen koin sen, että tein opinnäytetyöni entisestä työpaikasta ja toisen kohteen kanssa olin tehnyt yhteistyötä, joten heistäkin suurin osa oli minulle tuttuja. Pidin itse itseni alusta asti tietoisena tästä asiasta, joten kiinnitin siihen erityisesti huomiota tehdessäni opinnäytetyötä.

Ongelmana on usein se, että teemahaastattelu peilaa kysymyksen tasolla tutkijan käsityksiä asiasta. Niihin on sisään kirjoitettu tutkijan ennakkokäsitys asiasta. Vastaaaja tunnistaa tämän ja hän vastaa tutkijan toivomalla tavalla eikä omien käsitystensä tai kokemustensa mukaan. (Vilkkä 2005, 105.) Olen ollut tietoinen tästä Vilkan esille tuomasta asiasta toteuttaessani haastatteluita, joten pyrin haastatteluissa saamaan esiin haastateltavien omia todellisia käsityksiään korostamalla sinä sanaa. Kysyin muun muassa ”millaista yhteistyötä sinä olet tehnyt”. Joissakin haastatteluissa haastateltavat alkoivat kysellä minulta kohdassa, jossa he epäroivät vastauksiaan. Kuitenkin välittömästi palasin siihen, että haastattelun tarkoitus on tuoda esiin heidän käsityksiä asiasta eikä minun. Tein tämän sanomalla esimerkiksi ”ei ole oikeaa eikä väärää vastausta, oikea vastaus on se mitä sinä ajattelet tästä asiasta”.

Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisille tulee antaa mahdollisuus päättää haluavatko he osallistua tutkimukseen. Lisäksi on selvitettävä, miten hankitaan henkilöiden suostumus, millaista tietoa heille annetaan sekä millaisia riskejä sisältyy siihen, jos he osallistuvat tutkimukseen. Mitä suurempi riski sisältyy tutkimukseen, sitä enemmän on annettava ennalta tietoa. Tämä riski voi tarkoittaa tutkimushenkilölle aiheutuvaa haittaa tutkimuksen kuluessa tai tutkijan arvioimia haittoja tutkittavalle myöhemmissä vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.) Toimitin jokaiselle haastatteluun osallistuvalla etukäteen tutkimussuunnitelman opinnäytetyöstäni ja kertosin sen vielä ennen kuin aloin nauhoittamaan haastatteluja.

Olen pyrkinyt tekemään tarkan selostuksen tutkielman toteuttamisesta, joka myös lisää luotettavuutta. Pyrin myös perustelemaan tulkintani ja tuon esiin suoria lainauksia haastatteluista. Hirsjärven ym. mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista. Aineiston toteuttamisen olosuhteet olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Tulosten tulkinnasta olisi kerrottava, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja. Tutkimusselosteita on hyvä rikastuttaa esimerkiksi suorilla haastatteluotteilla. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

5.2 Tulosten pohdinta

Tehdessäni opinnäytetyötä yllätyin itse siitä, kuinka monipuolista yhteistyö oli, vaikka haastatteluaineiston perusteella yhteistyön koettiin olevan vähäistä. Tämä oli kaikkien haastattelujen käsitys, sillä haastateltavilla oli kokemusta pääosin yhden tai kahden jälkihuollossa olevan nuoria vangin kanssa työskentelystä, joten yhteistyö ei ole voinutkaan olla runsasta. Myös Karsikkaan (2000, 3) kyselystä käy ilmi, että vankilan ja sosiaalitoimen yhteistyö on vähäistä.

Kaikki haastateltavat määrittelivät yhteistyön toiminnaksi, joka on asiakkaan edun mukaista. Yhteistyössä kukin työntekijä työskentelee omista instansseistaan. Yhteistyössä oli selkeästi keskiössä asiakas, jonka asioita yhdessä hoidettiin. Yhteistyön tavoite oli asetettu asiakkaan näkökulmasta. Moniammatillisessa yhteistyössä tavoitteena on ottaa huomioon asiakkaan kokonaisuus (Isoherranen 2005, 14). Sillä pyritään myös siihen, että asiakas saisi tarvitsemansa palvelut mahdollisimman pitkälle samasta paikasta (Mönkkönen 2007, 127).

Haastatteluaineiston perusteella kaikki haastateltavat pitivät yhteistyötä tärkeänä ja/tai tarpeellisena. Tähän oli erilaisia syitä kuten esimerkiksi se, että yhteistyöllä pyrittiin estämään nuoren uusintarikollisuus ja syrjäytyminen. Vankeuslain täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoitumista yhteiskuntaan (Vankeuslaki 1 luku 2 §). Jälkihuollon tavoitteena on saattaa nuori itseensä elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan (Taskinen 2007, 88).

Tarpeellisia yhteistyön kohtia olivat erityisesti vankilaan tuleminen ja vankilasta vapautuminen. Parhaimmillaan nämä tapahtuisivat siten, että nuori saattaen vaihdettaisiin toisesta organisaatiosta toiseen. Nuoren tullessa vankilaan koettiin, että sosiaalitoimen työntekijöillä on nuoresta valtava määrä tärkeää tietoa, joka olisi hyvä saada välitettyä vankilan työntekijöille. Nuoren vapautuessa vankilasta vankilan työntekijöillä saattaa olla tarpeellista tietoa nuoresta, joka olisi tarpeellista saada välitettyä sosiaalitoimen työntekijöille. Joidenkin nuorten kohdalla tällainen tieto oli saatu välitettyä vankilaan ja tämän tiedon perusteella esimerkiksi eräs nuori oli asutettu vankilan turvallisimmalle osastolle hänen oman turvallisuutensa vuoksi. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että se on turvallista muun muassa vangille (Vankeuslaki 1 luku 3 §). Lastensuojelulain tarkoituksena on muun muassa turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1 luku 1 §). Vapautuessa taas vankilalla saattaa olla tarpeellista tietoa nuoresta sosiaalitoimelle välitettäväksi. Vapautumisen hetki, sen jälkeiset päivät, viikot ja kuukaudet ovat kaikkein kriittisimmät, joten siksi on niin tärkeää, ettei vanki tuolloin jää yksin ja ilman tukea (Granfelt 2008, 60).

Tärkeäksi nähtiin myös tiedonkulussa nuoren tullessa vankilaan se, että siten kyettäisiin ottamaan nuoren erityistarpeet huomioon ja nuori saataisiin mahdollisimman pian aktivoitua toimintaan. Tällöin voitaisiin mahdollisesti ehkäistä hänen uusintarikollisuuttaan ja sen myötä syrjäytymistä. Granfelt (2008, 31) tuo tutkimuksessaan esiin sen, että vankila voi merkitä mahdollisuutta pysähtyä ja saada apua vaikean elämäntilanteen selvittelyyn, vaikka vankilaan joutuminen usein merkitsee syrjäytymiskiirteen syvenemistä entisestään ja vaikka ehdoton vankeusrangaistus on seuraamusjärjestelmän viimesijainen vaihtoehto, johon tuomitsemista erityisesti nuorten kohdalla pyritään mahdollisimman pitkälle välttämään.

Kehittämiseksi vankilan työntekijöiltä tuli esiin siihen, että nuoret tulisivat paremmin huomioiduiksi, vastuuhenkilön nimeäminen nuorille. Hänen tehtävänään olisi huomioida nuori kokonaisvaltaisesti ja ohjata sekä opastaa häntä vankilan käytännöissä. Sosiaalitoimen työntekijät toivoivat vankilaan yhtä tai kahta henkilöä, joihin he voivat olla yhteydessä missä tahansa nuoren asiassa. Vastuuhenkilö voisi käsitykseni mukaan olla kyseinen henkilö. Toiseksi nousi esiin se, että vankilassa olisi oma osasto nuorille, jotta heidän ei tarvitsisi olla monta kertaa vankilassa olleiden opissa. Karsikkaan (2000,10) kyselyssä puolestaan vankilan henkilökunta ehdotti sitä, että kunnissa voisi olla tietty sosiaalityöntekijä, joka hoitaisi vankilassa olevien vankien sekä/tai vapautuvien vankien asioita.

Itse pohdin opinnäytetyötä tehdessäni, että nuoren rangaistusajansuunnitelmaa laadittaessa tämä kaikki tärkeä ja tarpeellinen tieto nuoresta, joka on sosiaalitoimen työntekijöillä, tulisi saada välitettyä suunnitelman laatijoiden tietoon. Tämä tukisi siinä, että rangaistusajansuunnitelma palvelisi mahdollisimman hyvin nuoren tarpeita. Rangaistusajan suunnitelma tulee valmistella yhteistyössä vangin kanssa ja sitä laadittaessa on oltava yhteistyössä tarpeellisessa määrin Kriminaalihuoltolaitoksen sekä vangin suostumuksella hänen koti- tai asuinkuntansa viranomaisten, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa (Vankeuslaki 4 luku 7 §). Kuitenkaan tässä opinnäytetyössä rangaistusajansuunnitelma ei noussut esiin lainkaan, vaikka se on tärkeä työkalu vankeusaikana. Koska nuorelle laaditaan myös jälkihuollossa suunnitelma, niin mielestäni jälkihuoltosuunnitelman hyödyntäminen olisi järkevää niin ajankäytöllisesti kuin nuoren kokonaisvaltaisen huomioimisen vuoksi. Tässä olisi mielestäni yksi lisätutkimisen paikka eli hyödynnettäkö jälkihuoltosuunnitelmaa rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa ja kuinka nämä suunnitelmat tukevat toisiaan.

Vankilan ulkopuoliset viranomaiset unohtavat vangin rangaistusaikana ja vangilla on harvoin toimivaa suhdetta työntekijään siviilissä (Karsikas 2000, 9). Tässä opinnäytetyössä tuli esiin se, että sosiaalitoimen työntekijät pitivät yhteyttä nuoreen myös nuoren vankeusaikana. Sosiaalitoimen työntekijät kävivät tapaamassa nuoria vankilassa silloin tällöin, koska he kokivat sen velvollisuudekseen mm. jälkihuollon toteutumisen vuoksi. Täten nuoren ja sosiaalitoimen

työntekijän suhde säilyi. Joissakin tapauksissa sosiaalitoimi oli ostanut tuen nuorelle, jolloin nämä jälkihuollosta vastaavat pitivät yhteyttä nuoreen vankeusaikana. Muiden asiakkaiden kohdalla tapaamiset vankeusaikana eivät ole kuuluneet sosiaalitoimen työntekijöiden toimenkuvaan.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto si-
jaishuollon päättymisen jälkeen (Lastensuojelulaki 12 luku 75 §). Tässä opinnäytetyössä nousi esiin se, että yhteistyö oli merkittävää jälkihuollon toteuttamisen kannalta, koska muuten sitä ei olisi voinut sosiaalitoimen työntekijöiden mukaan toteuttaa vankeusaikana.

Yhteistyössä saattaa muodostua ongelmaksi se, että ei tarpeeksi hyvin tunneta toisen työtä sääteleviä normeja ja sääntöjä. Haastatteluaineiston perusteella koettiin epäselvyys toisen organisaation toiminnasta heikentävän yhteistyötä. Kun ei tiedetä, kehen tulisi ottaa yhteyttä, saattaa yhteydenotto olla hankalaa.

Epätietoisuutta oli myös yhteistyön alkamisajankohdassa. Yhteistyötä toivottiin sosiaalitoimen puolelta siinä kohtaan, kun on tiedossa, että nuori varmasti tulee jossakin kohtaa vankilaan. Sosiaalitoimen työntekijät käyvät keskusteluja nuoren kanssa vankilaan tulemisesta ja siihen liittyvistä asioista. He kokivat, että olisi hyvä vankilan puolelta saada tähän apuja, koska vankilassa on parempi tuntemus tästä asiasta kuin heillä. He eivät oikein tienneet minne se nuori joutuu. Tosin todettiin, että tätä voitaisiin todennäköisesti kehittää ennemminkin kriminaali-huoltolaitoksen suuntaan. Nyt, kun vankila ja kriminaalihuoltolaitos ovat yhdistymässä vuoden vaihteessa, olisi tässä hyvä yhteinen kehittämisen paikka.

Teoriasta ja aineistostani esiin tullut tieto vahvistivat käsitystäni siitä, että yhteistyössä on voimaa. Omilla tahoillamme mietimme ja pohdimme samoja asioita, kun yhteistyöllä voimme jakaa sitä, mitä kukin tekee ja näin helpottaa työtaakkaamme. Hokkala-Innalan, Kontiaisen, Kuuselan & Toropaisen mukaan jokaisella osapuolella on jotakin ydinosaamista, josta muut hyötyvät. Verkostoituminen antaa mahdollisuuden vaikuttaa yhdessä, jolloin toiminta on tehokkaampaa. Jokainen keskittyy siihen minkä osaa eli omiin vahvoihin alueisiinsa. (Hokkala-Innala, Kontiainen, Kuusela & Toropainen 2001, 88 - 90.)

Yhteiseen päämäärään pääsemiseksi tarvitaan kaikkien verkostossa toimijoiden sitoutumista. Oleellista siinä on vuorovaikutus, ihmissuhdetaidot, yhteistyö ja luottamus jäsenten kesken. Toimivan verkoston muodostaminen ja ylläpitäminen on prosessi, jossa ihmiset vaihtavat ideoita, antavat tukea, ehdotuksia, neuvoja, jotka tukevat heidän ammatillisuuttaan. Käsitykseni vahvistui myös siitä, että yhteistyö on haastavaa. Yhteistyö vaatii onnistuakseen monenlaista osaamista sekä monenlaisia vaihteita. Lisäksi se tarvitsee yhteistyötä tekevien halun ja motivaation. (Hokkala-Innala ym. 2001, 88 - 90.) Haastatteluaineistossa nousi esiin se, ettei yh-

teistyötä tule mitään tai ainakin se on hankalaa, jos siihen ei ole halua. Halua ja motivaatiota löytyi ainakin haastatteluun osallistuneista työntekijöistä, sillä olivathan he osallistuneet haastatteluun vapaaehtoisesti ja kokivat sen tärkeäksi.

Rikollisten yhteiskuntaan sopeutumisen edellytysten parantaminen on monitahoinen ja vaikeasti hallittava tehtävä, joka edellyttää toimenpiteitä monella tasolla (Komiteamietintö 2001, 6). Haastatteluaineistosta ilmeni, että molemmissa organisaatioissa työntekijöillä on isoja tömääriä. Täten esimerkiksi tarvittaisiin lisää työntekijöitä yhteistyön laadukkaalle tekemiselle, joka puolestaan vaatii taas muun muassa rahaa. Nämä eivät ole työntekijöiden päätettävissä olevia asioita, vaan ne vaativat muutoksia korkeammalta tasolta.

Tutkielmani tulosten perusteella tulin käsitykseen, että jälkihuollossa olevat nuoret tulevat vankeusaikana paremmin huomioituiksi sosiaalitoimen puolelta kuin muut nuoret. Tosin muilla nuorilla ei välttämättä ole edes asiakkuutta sosiaalitoimeen. Yhden haastateltavan mielestä nämä nuoret ovat paremmassa asemassa kuin muut, sillä heillä on esimerkiksi asunto vapautuessaan jälkihuollon kautta, mitä muilla ei välttämättä ole. Toki hän piti tätä hyvänä asiana.

Tässä opinnäytetyössä esille tulleita kehittämistarpeita voi mielestäni soveltaa yhteistyön kehittämisessä myös muiden vankien, erityisesti nuorten vankien, yhteistyön osalta siihen soveltuvien osin. Tämän näen tärkeäksi, koska nämä nuoret, jotka eivät ole jälkihuollossa, saattavat tarvita muun muassa vapauduttuaan tukea ja apua. Granfeltin mukaan nuoret vangit jäivät vapauduttuaan liian yksin ja liian taidottomina hoitamaan asioitaan palvelujärjestelmässä. Vapautumisen jälkeen nuori saattaa olla todella yksin, sillä perhe ei pysty tukemaan eikä entisiin, rikoksia tekeviin ja päihteitä käyttäviin kavereihin voi pitää yhteyttä. (Granfelt 2008, 60.)

Vankilan ja sosiaalitoimen yhteistyö jatkuu edelleen. Yhteistyölle on muodostunut omanlaisia toimintamalleja, joita kehitellään henkilökunnan resurssien ja kiinnostuksen mukaan. Jälkihuollossa olevien nuorten osuus vankilassa oli vähäinen, joten yhteistyö sosiaalitoimen kanssa painottuu eri-ikäisten vankien asioiden hoitamiseen. Haastavaksi alueeksi koettiin yhteistyö siinä kohtaa, kun isä haluaa tavata lapsiaan, joita hän ei ole tavannut pitkään aikaan. Jatko-tutkimusaiheena yhteistyöstä näenkin vanki-isien ja lastensuojelun piirissä olevien lasten tapaamiset vankeusaikana.

Yhteydenpito vankilassa olevaan vanhempaan tulee nähdä erityisesti lapsen oikeutena, mikäli yhteydenpito todetaan lapsen edun mukaiseksi. Yhteydenpidon mahdollistaminen voidaan nähdä sekä vankeinhoidon että lastensuojelun tehtävänä. Vankeinhoidossa lapsen yhteydenpidon turvaaminen vankivanhempansa kanssa tarkoittaa perhemyönteisten käytäntöjen kehit-

tämistä kuten esimerkiksi vanhemmuuden tunnistamista. Toimijoiden tulee tuntea vankeinhoidon lainsäädäntöä ja vangin oikeuksia, mutta myös hyvinvointijärjestelmää, sosiaalilainsäädäntöä ja sitä kautta lapsen oikeuksia. (Enroos 2008, 141.)

5.3 Pohdintaa opinnäytetyön tekemisestä

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tehdä vankilan ja sosiaalitoimen välinen yhteistyö näkyväksi ja tätä kautta luoda pohjaa sen kehittämiseksi. Koen, että olen onnistunut tekemään tämän yhteistyön näkyväksi ja tuomaan esiin sen kehittämistarpeet, vaikka itse opinnäytetyön prosessi toi monenlaisia haasteita. Esimerkiksi opinnäytetyön aikataulu muuttui työpaikan vaihtamisen takia ja siten aikataulu venyi pidemmäksi kuin alun perin olin suunnitellut.

Tutkielmaani osallistui työntekijöitä kahdesta eri organisaatiosta ja heidän koulutustaustat olivat hyvin erilaisia. Oikeastaan sillä ei ollut merkitystä, eikä sillä, kuinka kauan kukin oli tehnyt työtään. Kuitenkin se, että tutkielmaani osallistui työntekijöitä kahdesta organisaatiosta, teki opinnäytetyön tekemisen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Mielestäni onnistuin tuomaan esiin haastattelujen kokemukset ja pitämään omani poissa tässä opinnäytetyössäni. Koen, että tietämykseni yhteistyöstä ja sen kehittämisestä on lisääntynyt. Teoreettisen osion tieto vahvistui haastatteluiden myötä. Teoriaosuudessa olen käyttänyt pääasiassa suomalaisia uudehkoja teoksia, koska niistä mielestäni löytyi hyvä ja ajankohtainen tieto, joka tukee työtäni.

Tämä opinnäytetyö toimi alkukartoituksena erään vankilan ja sosiaaliaseman välisestä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Tarkoitukseni on mennä henkilökohtaisesti esittelemään työni tulokset molemmille tutkimuskohteille vuoden 2009 aikana. Tämän tarkoituksena on saada heidät edelleen tekemään yhteistyötä ja erityisesti innostumaan yhteistyön kehittämisestä. Tämän jälkeen oma osuuteni loppuu ja siirrän yhteistyön haasteen sekä sen toteuttamisessa että kehittämisessä tutkimuskohteiden työntekijöille.

LÄHTEET

- Arnkil, T. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa - menetelmät huolen mukaan. Teoksesta: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Lastensuojelu tänään. 2.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Banks, S. 2006. Ethics and values in social work. Basw practical social work series editor: Jo Campling. China: Palgrave Macmillan.
- Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa - lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Granfelt, R. 2008. Osalliseksi omaan elämään - Work out-ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.
- Hokkala-Innala, R., Kontiainen, E., Kuusela, K. & Toropainen, H. 2001. Teoksesta Lehtovuori, S. & Telaranta, S. Avautuvat ovet - avaimia työyksikön ja henkilöstön johtamiseen. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaalit. Nro2. Pieksämäki.
- Hypen, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993 - 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: Dark.
- Karsikas, V. 2000. Vankeja koskeva sosiaalityö. Yhteenvedo kuntien sosiaalitoimen ja vankiloiden välistä yhteistyötä koskevasta kyselystä Etelä-, Länsi- ja Itä-Suomen lääneissä. Oikeusministeriö.
- Komiteanmietintö. 2001:2. Rikoksettomiaan elämänhallintaan. Seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan mietintö. Helsinki: Edita Ab.
- Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämänsäkulussa. Tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi. Lapin Yliopistopaino.
- Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino.
- Linnossuo, O. 1996. Tuottaako sosiaalityö pummeja vai oman elämänsä sankareita, seikkailijoita. Teoksesta: Metteri, A. Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja. Helsinki: Edita Ab.
- Mohell, U. & Pajujoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: AS Pakett.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima.
- Ojuri, A. 1996. Moniammatillinen yhteistyö ja organisaatiokulttuuri. Teoksesta: Metteri, A. Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja. Helsinki: Edita Ab.

Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laurea- ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 66. Vantaa: Edita Prima.

Ruotsala, R. & Saari, J. 2004. Verkostoitumisesta voimaa. Oppimisverkostot turvallisen työympäristön kehittämisessä. Työterveyslaitos. Vammalan Kirjapaino.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima.

Seikkula, J. & Arnkil, T. 2005. Dialoginen verkostotyö. Tampere: Tammer-Paino.

Silvennoinen, M. 1999. Elämää verkostoissa- toimivat ihmissuhteet. Helsinki: Edita Ab.

Smale, G., Tuson, G. & Statham, D. 2000. Social work and social problems working towards social inclusion and social change. China: Palgrave.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Vilen, M., Leppämäki, P., Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. WSOY Oppimateriaalit Oy. 3. uudistettu painos.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417

Vankeuslaki 23.9.2005/ 767

Williams, B. 1996. Social Work with Prisoners. Book. McIvor, G. Working with offenders. Research Highlights in Social Work 26. Great Britan: Cromwell Press.

TEEMAHAASTATTELURUNKO**TIETOA TYÖNTEKIJÄSTÄ/ TYÖTEHTÄVÄSTÄ**

- nimike
- kuinka pitkään olet ollut täällä töissä/ tehnyt ko. työtä
- miten määrittelet työnkuvasi, mitä siihen kuuluu
- millaisissa tilanteissa olet henkilökohtaisesti ollut yhteistyössä toiseen organisaatioon
- mitä odotat yhteistyökumppanilta

MÄÄRITTELYÄ

- mitä sinun mielestäsi on vankeinhoito/ jälkihuolto
- miten määrittelisit seuraavat sanat yhteistyö, moniammatillinen yhteistyö ja verkostoyhteistyö

YHTEISTYÖ VANKILAN JA SOSIAALITOIMEN VÄLILLÄ

- millaista yhteistyötä olet tehnyt vankilan/ sosiaaliaseman kanssa näiden nuorten kohdalla
- mikä siinä on toiminut hyvin? entä heikommin?
- mitä odotat yhteistyön olevan?
- onko yhteistyö mielestäsi tarpeellista? miksi eli perustelisitko vastauksesi?
- mikä on mielestäsi tämän yhteistyön tarkoitus/ tavoite?
- mitä tämä yhteistyö on mielestäsi?

KEHITTÄMISTARPEET/ -IDEAT

- miten yhteistyötä tulisi mielestäsi kehittää?
 - oman organisaation osalta
 - toisen organisaation osalta
 - oman työnkuvan osalta?
- miten muuten yhteistyötä voitaisiin kehittää